

Pustna balada.

Električne luči gore
in v plesu se maske vrte.
~~Kar pisanih noš po širokem~~
je svetu,
tu vidiš nocoj jih po gladkem
parketu ...

»Lepa maska, Črnogorka,
pojdi z mano, semle sedi
v kotič tukajle prijetni!
Pij šampanjca, trči z mano,
Črnogorka, maska lepa!

Vse so lepe, vse so mične:
Turkinje in pa Španjolke
in Ciganke in Zamorke,
Rusinke in Hrvatice
in Kitajke in Japonke,
Srbinje in Korošice,
Čehinke in pa Bolgarke,
Italjanke in Kranjice
in Metulji in pa Škrati,
Geniji in Fantazije:
toda ti si vsem kraljica,
maskaradi vladarica!
Ti caruješ in zmagaješ.
Pobedila tudi mene

vitka tvoja je postava,
lepa maska, Črnogorka!
~~Trkaj z mano, pij šampanjca!~~
Nisem prišel z žepom praznim.
Pijva, pijva! Hej, natakár,
daj buteljko novo! ... Pijva!«

V mazurki se maske vrtijo,
električne rože gorijo ...

»Toda — prstan tvoj poročni!
Ti oženjen si, moj ljubček!
Kje nocoj je žena tvoja?
Kaj bi rekla, kaj bi rekla,
ko bi prišla zdajle semkaj
pa te našla v družbi s tujkoj,
ki s šampanjcem jo napajaš?! —«

»Nič ne maraj, maska lepa,
lepa maska, Črnogorka!
Ženka moja je bolehná.
Ni hotela iti z mano;
glava hudo da boli jo,
rekla mi je ženka moja ...
Brez skrbi sva lahko tukaj,
brez skrbi ti stiskam roko
in objemam te krog pasa;

brez skrbi me ti poljubiš,
 lepa moja Črnogorka!
 Ženka moja zdaj ne vidi ...
 Kak lepo ta rdeči feseč
 ti sedi na glavi majhni
 kakor nežna knežja krona!
 In pa kiti tvoji črni,
 na katerih koncu vpletla
 svilenih si modrih pentelj —
 dražestno črez prsi bujne
 ti visita kakor kači,
 dve debeli, dolgi kači!
 Ljubim te ... in iz ljubezni
 bi najraje se obesil —
 pa na tehle kitah tvojih!« ...

Po parketu se pari vrte
 in električne tulpe žare ...
 In roko spet stiska ji roka,
 Zamašek šampanjski pa poka ...

»Pijva, lepa Črnogorka!
 Oh, kako sem radoveden! ...
 Snemi, snemi vsaj za hipeč
 žametasto tisto krinko,
 tisto črno si z obličja,
 da te vidim in poljubim
 samo enkrat, samo enkrat
 na oči in pa na usta!
 Oh, saj slutim, da si krasna!« ...

»Ti galantnež zlobni, mali!
 No, pa bodi, no pa bodi!
 Volja tvoja zdaj se zgodi!

— — — — —
 No, poznaš li — ženko svojo,
 lepo masko, Črnogorko?« ...

In električne tulpe gore,
 po parketu se pari vrte ...

A. Aškerc.

José Rizal.

O sveto solnce, luč božanska!
 Poslednjikrat te gledam zdaj...
 Poslednjikrat z očmi in z dušo
 naj pijem, vživam tvoj sijaj!

Vso to svetlobo, vse te žarke
 in ves ta jasni dnevni soj —
 o, da bi mogel to popiti
 ter vzeti v temni grob s seboj!...

O luč, o solnce, vir življenja,
 o ti mogočna, svetla moč!
 Težko poslavljam se od tebe,
 težko v brezdanjo padam noč...

Oj ocean moj neizmerni,
 ti sinji, večni ocean!
 Poslednjikrat ta hip te gledam...
 Ločitve je napočil dan!

Ti bil si moj tovariš zvesti,
bil moj idol si, ideal;
ti križem si sveta me vodil
do tujih, daljnjih tja obal.

Hej, streljajte! Saj to vi znate,
to znate vi od njega dni ...
O, kaj poslali že mučencev
vi v raj iz naših ste ljudi!

Opeval sem krasoto tvojo
in veličastvo tvoje jaz ...
Priatelj izza dni mladostnih,
zdravstvuj, zdravstvuj na večni čas!

Priplavali ste k nam čez morje
v imenu vere in Boga ...
A vaša vera — nam je jarem ...
Bog vam — malik je iz zlata ...

Ko v črni spaval bom gomili,
opevaj ti me, ti mi poj!
Ti šumi, buči okrog mene,
poj večni rekviem mi svoj! ...

In vi rojaki dragi moji,
nikar ne objokujte me!
Junaku ne pristojta solza;
le z delom vi maščujete me!

In ti, o domovina moja,
ti zemlja krasna, ti moj raj,
ti, ki si me rodila ... z Bogom!
V naročje sprejmi me nazaj!

Svoboda ne prisije sama ...
Bog sam nas ne osvobodi.
Le z umom jasnim, z rokoj hrabroj
junak prostost si pribori ...

Bil nisem zadnji sin tvoj, mati!
Boril sem se za tvojo last,
boril se za svobodo tvojo;
boril sem se za tvojo čast ...

Oh, idi v stran, nevesta moja,
še predno smrtni počí strel!
Ne plakaj, ljubica! ... Otidi!
Da mir bo imel moj pepel ...

Boril sem se, ker sem te ljubil.
Ljubezen ta je moja smrt ...
Glej, puške zijajo že vame ...
Tik mene grob je že odprt ...

Kaj čakate, krvniki bedni?
Pogumno držite roke!
Pomerite mi dobro v prsi! ...
Izprožite ... tu sem ... v srce!

A. Aškerc.

Opomnja. Dr. José Rizal je bil rojen na Filipinih. Bil je zdravnik in znamenit pesnik. Obdolžen, da se je udeležil vstaje proti Špancem, je bil lani ustreljen v Manili. Časniki so s sočutjem pisali o njegovi mučeniški smrti ...

Boj z naravo.

Spisal Fedo Nikolajev.

I.

Po peronu neke večje postaje ob Južni železnici je korakal ob dveh popoldne veličastno gori in doli lajtenant Kveder, čakaje brzovlaka in vihajoč si brke, kateri so se bujno razvijali v senci oblastnega lajtenantskega nosu. Poznalo se jim je na prvi pogled, da jih njih gospodar neguje in ravna s posebno ljubeznijo in z različnimi pomadami. Gospod lajtenant se je sedaj pa sedaj zmagovito razkoračil. Prezirljivo je motril uboge civiliste, kateri v njegovih vojaških očeh niso bili ljudje, še manj pa možje, in obžaloval je vsako punco, ki je bila toliko zaslepljena, da je občevala z njimi. Nasprotnik oženjenih civilistov pa nikakor ni bil, posebno če so imeli le-ti polne mošnje in pa lepe žene in hčere; a ker je bil grozno praktičen, kakor je zagotavljal sam s svojo častno besedo, so mu bile prve — to je lepe zakonske polovice — mnogo ljubše . . .

Ko je končno vendar pridrdral vlak kmalu po danem signalu, je hitro stopil nasproti svojemu tovarišu in prijatelju Mačku, kateri je bil skočil iz kupeja II. razreda.

»Aaah! Hvala Bogu, da sem rešen tega soparnega zaboja«, je zdihnil Maček po iskrenem pozdravu. »Kako si se imel, brate — duša prijateljska, govori — govori, da te poslušam spet enkrat po dolgem prestanku!«

»Sediva malo na vrt kolodvorske restavracije, da se okrepčava. Potem pa je sploh vrsta pripovedovanja na tebi: kako si se imel v kopališču, kolikim ženskim si zmešal kratko pamet, koliko čifutov si dal »pospešeno« spraviti črez stopnice, koliko dvobojev si imel s prevarjenimi . . .«

»Beži, beži, Kveder! Kdaj se boš vendar poboljšal? Ne delaj se tako ciniškega!«

»Hm . . . ne delaj se! . . . Pa saj si že navajen mojega zlobnega jezika. Pustiva to! Danes bom pripovedoval torej jaz . . .

Pri baronu Rabnerju so imeli piramidalne skrbi. Le pomisli, stari, plavokrvni lisjak, ki se tako drži svojega aristokraškega debela kakor stara grča drenove veje, je moral vendar dovoliti, da je te dni njegova lepa hčerka dala roko »pred farjem, pred oltarjem« lajtenantu Frangežu. Stari je pa moral sprejemati pred poroko in pozneje v privatnih avdiencah različne krivonose »prijatelje«, kateri so preje ustrezali Frangežu tem raje, ker jim je bil namignil, da bo baronova hčerka kmalu njegova in z njo tudi lepa dota.«

»Veš, Kveder, da jaz ne bi bil čital poročnega lista, ne bi ti verjel! A povej, kako sta pa dobila na limanice starega plavokrva?«

»Hahaha . . . haha . . . Frangež je bil pač fant za to in je vez med seboj in bogato Ado zavozlal s tako umetnim vozlom, da bi ga niti Aleksander Veliki ne bil mogel razvozlati na drug način, nego da bi ga prosil, naj reši sam čast njegove hiše. Vidiš, človek mora biti praktičen. Živeti in dulce jubilo, dokler čifut pusti, potem pa bogato nevesto, katera se že naprej zastavi.«

»Oh, že spet isti cinik! Čuj, Kveder, a meni se vidi, da Frangež ni ravnal častno!«

»Pojdi, pojdi! Zakaj ne? Tedaj pa tudi vojne zvijače niso častne, kaj? In vojna je bila njiju ljubezen nasproti staremu baronu, katerega sta končno z zvijačo premagala. Ada je ljubila Frangeža, on njo; baron je po cele dneve in noči strašil divjačino po lesovih, tista stara teta, njena duena, je pa itak napol slepa in gluha in spričo starosti otročja. Komentarja ni treba, saj veš, kaj pravi Prešeren . . . »Če včasih sta po dva sama« . . . Dolgo se pač ne da igrati z ljubeznijo, ki tudi zahteva svoj tribut. Seveda ti, ki se le »par distance« klanjaš svojim boginjam in omedlevaš v platonski ljubezni kakor stara devica pred podobo svojega patrona, ti me ne razumeš, jaz pa tebe ne. Samo želim ti, da bi te srečala pamet, takrat ji pa lepo salutiraj, in okleni se je. Jaz sem ti vendar tako popoln zgled! Zakaj ne posnemaš mene, svojega prijatelja?« . . .

II.

Lajtenant Kveder je bil mlajši sin bogatega vlastelina. Njegov starejši brat si je bil izvolil brez notranjega poklica — svoji materi na ljubo — duhovski stan. Kakor človek, ki je izgrešil pravo pot

svojega življenja, je živel pravzaprav kakor avtomat. Premeščali so ga redno iz župnije v župnijo, ker je vzlic svojim tesnim okovam najrajši zahajal v družbe, kjer so se klanjali pesmi, vincu in ljubezni. In dasi poleg tega vendar nikoli ni pripogibal oči svojemu stanu, se je gotovo našla kje kakšna rahločutna spletkarica, kateri se ni videlo vse prav v njegovem vedenju. Tožbe, anonimna pisma — vse za hrbtom ubogega kaplana, vse zavratno, ne da bi se mogel zagovarjati, kakor je to dovoljeno najhujšemu hudodelcu na zatožni klopi . . . Posledica takih tožb in ovadb je bil vselej dekret kam v hribe, kjer naj bi se mu ohladila vroča kri.

»Vse bi še bilo«, je dejal večkrat, »da bi le tiste svetnice in pa kuharice ne imele tolike moči in vpliva . . . Oh, in pa da ne bi bilo učiteljic!« . . .

Gospa Kvedrovka, videč svojega prvenca tako nesrečnega, je pač obžalovala, do je s svojimi prošnjami zakrivila njegovo nesrečo; zatorej je trdno sklenila, da pusti mlajšemu celo svobodno voljo. Kar je pregrešila pri starejšem s silo, to je menila popraviti s popustljivostjo pri mlajšem sinu, kateri je že lepo število let koketiral na Dunaju z »mater almo«, še bolj pa z dunajskimi krasoticami. Bil je čvrst in zdrav junak, in ker je bil edini otrok, katerega je še bilo možno osrečiti, je dobival od doma, kjer so imeli vsega na obilo razen ptičjega mleka, denarjev, kolikor je potreboval. Užival je torej akademiška leta, brez skrbi za bodočnost, z vso mladeniško nebrzdanošjo. Dasi je bil na oče imovit in je bila že od nekdaj njegova sreča želja, da bi se mogel ponasati s sinom doktorjem, se je vendar naposled naveličal na Dunaj pošiljati stotake ter še plačevati neplačane račune dunajskih obrtnikov in čifutov ter se odrekel, dasi s težkim srcem, najlepši očetovski želji; in sin je moral slovo dati priljubljenemu vseučilišču z dvajsetimi semestri in pa — brez izpita ter se za stalno preseliti domov.

Ker se je bil itak že skoro preobjedel velikomestnih naslad, se je kmalu sprijaznil z novim življenjem v domači hiši, tem hitreje, ker je poleg postarne njegove matere gospodinjala sestrična Dorica, katera se je bila po smrti svojih starišev za stalno preselila h Kvedrovim. Stara Kvedrovka jo je bila tem raje sprejela v svojo hišo, ker je bila sirota Dorica podedovala bogato doto; gojila je skrivno željo, da brhka mlada nečakinja napravi globlji vtisk na njenega blaziranega sina, ter delala še daljnje načrte . . .

Sestrična Dorica je bila ravno v onih letih, ko punce že sramežljivo in nevoljno nosijo kratko krilce in ko starikavo-pametno

pretresavajo človeškega življenja skrivnosti. Pri stricu in teti se je skoro že popolnoma udomačila še pred prihodom svojega bratranca Petka ter potem nanj kar najboljše vplivala s svojo naravno naivnostjo. Bila je ljubljenska vse hiše in uživala je vse ugodnosti, ki si jih more poželeti mlado dekliško srce. Imela je svoj voziček in ponija. S Petkom sta se vozila na izprehode ter kmalu postala nerazdružna tovariša . . .

Na jesen pa se je odločil Petko Kveder, ki je bil rezervni častnik, da se da aktivirati ter se posveti vojaškemu stanu. Ni nam treba poudariti, da je bila tega ukrepa Petkovega najbolj vesela Dorica. Petko je res odšel v svojo garnizijo, Dorico pa je doma teta vvajala v gospodinjstvo in ji dovolila, da je prirejala zabavne *jour-fixe* s čajem za svoje tovarišice . . . Da pa bodeta Dorica in Petko prej ali slej par — lep par — o tem ni nihče dvomil, najmanj pa Kvedrovka.

III.

»Teta! ker pride jutri Petko na dopust, bodi *jour-fixe* danes. Saj se udeležiš tudi ti, kaj ne da, zlata tetica?« je začela nečakinja po obedu.

»Ne«, je rekla teta; »muči me malce migrena, no, in ve mlade punce se itak bolje zabavate, ako ste same med seboj. Dobro se izkaži kot gospodinja, Dorica; jaz pa pojdem v svoj budoar, če me boš kaj potrebovala . . .«

»Modra, zlata teta«, je menila sama pri sebi Dorica ter šla pripravljat za *jour-fixe* . . .

Druga za drugo so prihajale njene tovarišice, in toplo zakurjena sprejemnica je bila kmalu polna drobnega smeha in objestnih govorov mladih deklet.

»Jutri torej pride tvoj Petko, kaj ne?«

»Da, radi tega smo se zbrale danes namesto jutri. Jutri teden pa bo z nami tudi on, oh, to bo *jour-fixe*, punce, to bo!«

»Ali ti je zvest?« je vprašala mlado gospodinja sodnikova Marica. »Meniš, da ne dvori v mestu nobeni drugi?«

»Hm, to bi bil častnik, ako ne bi, kaj? Saj vendar ne more živeti kakor menih. No, pa če jim tudi dvori, saj jih ima samo za norce; žena bom pa vendarle jaz njegova. — Sploh pa niti ne bi hotela takega moža, za katerega ne bi marala razen mene nobena druga. In veste, kaj sem čitala ondan?« je dejala važno Dorica.

»Kaj, kaj?« so radovedno vprašale prijateljice.

»Oh, srečno dekle, ki lahko čita, kar hoče«, je zdihnila ena izmed njih.

»Oh, moja teta« . . . je dejala druga . . .

»Da, da in moja sestra učiteljica . . .«

»Oh, in moja babica, saj veste, da moram vedno čitati »Dušno pašo«!

»Kaj si torej čitala?« . . .

»Čitala sem francoski roman« . . .

»Saj ne znaš francoskil«

»Počakaj, da izgovorim! Čitala sem francoski roman v nemškem prevodu. Kdo ga je pisal in prevedel, ah, to je vse eno — ime je ime — le kako je pisan, to mi je glavna reč. Ljubiti se morajo — najbolje, če je več takih parov — in pa končno se morajo dobiti zaljubljeni.«

»Oh, seveda!« se je oglasila ena! »Jaz že vselej naprej pogledam, kakšen je konec, če se dobita ali ne; ako se ne, položim knjigo kar iz rok, pomilujoč nemilo usodo takih zaljubljenecv in pa pisatelja, ki ima tako slab okus.«

»O«, je dejala druga, »jaz pa ne smem konca videti naprej. Niti ene strani ne pogledam naprej, nego zasledujem lepo počasi, kako se stvar razvija. Na lepših mestih, kjer se n. pr. poljubljata, kjer sta v nevarnosti, pa se rešita . . . se pomudim dalje časa; kjer pa so tisti dolgočasni popisi, kakšno je bilo vreme, nebo, okolica i. t. d., tisto pa preskočim navadno. Na koncu povesti se mi pa vselej inako stori ter potočim nekoliko solzic — ako se dobita, od samega veselja, ako se pa ločita, pa še celo ne morem zadržati solz« . . .

Zdajci se je oglasila druga ter povedala, kako praktična in zvita je naproti svoji sestri učiteljici; le-ta pa jo je bila sama zvižgače navadila, ker ji je često pripovedovala, kako si je ona pomagala pri nekem zrelostnem izpitu. Na krilo si je bila namreč prišla narobe nad koleno prostoren žep v velikosti šolskih knjig in vanj si je natlačila listov, iztrganih iz šolskih knjig.

»Glej, glej! sem si mislila po bliskovo. Jaz tudi poskusim tako. Našila sem si takoj žep in notri vedno nosim poedine liste iz romanov ali pa tudi po cele zvezke . . . Po noči pa skrijem seveda vse liste pod priposteljnjak, da hišna ničesar ne najde, kadar krila snaži . . .«

»No, pa sedaj smo te celo zmotile! Kaj si torej čitala v tistem francoskem romanu?« jo je vprašala ena izmed tovarišic.

»Da, da! Čitala sem, da je celo dobro za ženo, ako se njen mož iznori pred zakonom, češ, da je potem bolj soliden. Vsaka kri mora enkrat izkipeti, če ne prej, pa slej; naj torej divja moj Petko, potem bo pa pameten.«

»Čuj, Dora, pa ga li res ljubiš?« so jo vprašale spet radovedne tovarišice.

»Seveda! Meni se vidi, da mi je ravno tako pri srcu, kakor se to čita o junakinjah v romanih.«

»Sta se že poljubovala?«

»Hm, kakšna pa bi bila ljubezen brez poljubčkov!«

»Ali si se že kdaj tega izpovedala?«

»Slišala in čitala sem sicer, da ljubezen ni greh, a izpovedala sem se vendarle že parkrat; vest me je vendarle nekoliko pekla, in rada bi bila zvedela, kaj poreče izpovednik!«

»No, kaj pa ti je rekel? Oh, kako interesantno!«

»Joj, povej, povej, jo je priganjala druga.

»Prvikrat je bilo v samostanski cerkvi«, je začela važno Dora. »Težko mi je bilo povedati; a ker me je vprašal tako, da sem morala povedati, sem rekla, da ljubim. Vprašal me je več reči, tudi koliko sem stara; odgovorila sem mu na vsa vprašanja, in ko sem mu povedala svojo starost, me ni dalje vpraševal.

Drugikrat — v farni cerkvi — je bilo pa mnogo hujše; izpovednik je bil grozno hud ter me prisilil obljubiti, da ne pogledam Petka več . . .

»Pa si obljubila?«

»Seveda, drugače mi ne bi bil dal odveze, a obljubo sva snedla, Petko in jaz, še isti dan na vrtu v tisti utici, ki je vsa obrastena z divjimi rožami. Petko me je kregal, zakaj pravim take neumnosti pri izpovedi . . .«

»A kje ima tisti gospod v samostanski cerkvi svojo izpovednico?«

»Veste, tam na hodniku, ki drži zadaj za velikim oltarjem.«

»Oh! jaz bom odslej hodila le k temu!«

»Jaz tudi, jaz tudi«, se je slišalo zaporedoma . . .

IV.

»Saj sem ti vedno pravil, da bo naš garnizijski ples najsijajnejši v vsi sezoni! Hm — priprave velikolepe in razkošne — in pa ta piramidalna ideja, da se aranžira ples na čast vrnitvi novoporočencev, Frangeža in Ade!« . . . Tako je zatrjeval lajtenant Kveder svojemu prijatelju Mačku. Stala sta ob vhodu v kadihnico in motrila

krasno razsvetljeno in okrašeno dvorano, kjer se je gibalo vse kakor na mravljišču.

»Ali, Kveder, kaj tako zanemarjaš nocoj svojo nevesto?«

»Ah, beži, beži! dekle je zelo zmešano, odkar občuje s tisto eksotično učiteljico, ki je prišla, ne vem, ali iz Rusije ali Francije, kjer je študirala — hm, hm, hahaha — žensko vprašanje«, je odgovoril krohotaje se Kveder. »Glej, saj ves večer tičita skupaj. Prej je Dora mene res smatrala za to, kar sem, namreč za moža, ki je cvet stvarstva; sedaj pa misli o našem spolu celo napačno . . . Jaz bi samo rad dobil v roke tisto amazonko — pa kako?« . . .

»Ti, Maček, glej, da izvabiš Doro iz njenih krempljev, jaz pa se lotim nje same« . . .

»Ravno prej sem še videl v Vaši družbi svojo sestrično Doro — dovolite, jaz sem lajtenant Kveder — a za hipček, in že se mi je izmaknila.«

Samozavestno in nekako prezirljivo ga je pomerila od nog do glave gospica Vida Strelova ter mu tudi povedala svoje ime.

Videl je Kveder njeno visokostno in prisiljeno ponašanje proti njemu, a vdal se ni. Saj je bil častnik! Če mu ne pomaga iz zadrege duhovitost, pa ga reši drznost. No, in ta Vida Strelova je bila poleg svoje prenapetosti in učenosti vendar lepa, interesantna dama.

»Ah! čast mi je, gospica! Laskam si z naključjem, ki me je seznanilo z Vami. Iskal sem že prilike, da Vas zasačim pri svoji sestrični, a usoda mi je bila do danes nemila . . . Mnogo imenitnega sem že slišal o Vaših obširnih študijah in o Vašem potovanju! Vi ste pač izjema med našimi damami, s katerimi se ne more nič pametnega . . .«

»Prosim, nič, nič slabega o njih, kajti s tem delite zaušnice svojemu spolu.«

»O, gospica Strelova, ali bi vam bilo žal, da bi trpel pod njimi moški spol?«

»Gospod lajtenant, s tukajšnjimi damami se pa vendar da resneje govoriti nego z Vami. Saj Vas poznam po ustnem izročilu. Vaše sestrične že dolgo. Oprostite! Glejte, ravno tu pride Dora!«

»O, o, Vida, kako pa sta se vidva sešla? — Petko, ves večer te ni! Teta pravi, da se ne žrtvuje nikoli več tebi na ljubo. Meni pa tudi ni za te plese in velikomestne zabave. Teta se meni vrniti domov pred sklepom sezone, in moja Vidica pojde z nami . . . Oh, Petko! ta zima! Jaz sem grozno srečna, da si teto zvabil v mesto, kjer sem našla resno prijateljico — to-le svojo Vido!«

Ravno so hoteli Vida in Dora, Kveder in Maček, kateri je bil prišel z Doro, nastopiti skupno promenado, kar se je dalo znamenje za drugo četvorko. Po dvorani je postalo gibanje živahnije; ta si je iskal para, ona dva sta lovila svoj vis-a-vis... Kveder in Maček sta se poklonila vsaki svoji dami, a baš v tem trenutku je teta naznanila Dori, da je voz že naprežen; grozno da jo muči migrena. Maček se je takoj poslovil, Kveder pa je spremil vse tri dame domov, kajti Vida Strelova je stanovala v ravno isti hiši kakor Kvedrovka z Doro.

»Do svidenja, Petko! Jutri se vidimo pri čaju. Vida tudi pride, ti pa lajtenanta Mačka pripelji s seboj!«

»Klanjam se, gospica Vida! Sladko spavaj, Dora, na lavorikah današnjega plesa... Čakaj, mama — na roko; jaz te spremim čez stopnice, celo do sobe, ako hočeš! Ne bodi huda, da sem vaju z Doro zanemarjal nocoj; saj sem ti že pravil o naših obligatnih, erarnih damah na garnizijskih plesih...«

»Fidonc Petko, kje pa pobiraš take grozne izraze?... Ne vleci me tako po stopnicah... moja migrena... Kakšne dame so torej te tvoje obligatne in celo erarne dame?«

»Eh, mama, oficirske dame!... Daj ročico, da ti jo poljubim, lahko noč!« —

»Oh, moja migrena, migrena«, je zdihovala Kvedrovka nekaj časa v naslanjaču — »in pa ti častniki! Dora!... Jaz ne vem, kaj mu je do te prenapete Vide! — Dora!« ...

V.

Bolniška soba doma pri Kvedrovih... Duh po kloroformu... Na mizi bandaže, na postelji z obvezanim čelom lajtenant Kveder...

»Jaz si še danes ne morem raztolmačiti, kako sem se mogel tako razvneti za čast Vide Strelove, da je prišlo do dvoboja«, je dejal s sitnim glasom Kveder svojemu tovarišu Mačku, ki ga je bil prišel posetit.

»Ti si se odzval svoji viteški dolžnosti in...«

»Smešno!... Seveda, ker sem se potegnil za čast ženske, ki nima niti pravega pojma o časti, se ti vidi moj dvoboj upravičen na podlagi viteške dolžnosti; sicer pa si bil ti drugih misli o ti stvari.«

»Čuj, Petko, če bo jutri tako krasno, kakor je danes«, je krenil Maček na drugo pot z govorom, da bolnika ne bi razdražil s svojimi ugovori, »pojdeva na izprehod... Oh, ta krasni pomladni dan! Jaz na tvojem mestu pač ne bi tratil življenja, denarja in časa pri vojakih. Prevzemi gospodarstvo, oženi se...«

»In postani filister, kaj ne da?« mu je segel Kveder v besedo.

»Dora je vendar tako lepo in pametno dekle« . . .

»Poskusi svojo srečo ti pri nji; saj je bogata, da si hahko kupi oficirja«, je dejal spet Kveder. »No, sploh pa pojde Dorica študirat in Vida z njo. Odkar se pajdaši s tisto prenapeto, eksaltirano žensko — oh, jaz bebec! kako sem se vendar mogel dvobojevati radi nje! — od tedaj smatra nas moške le za tlačitelje in suroveže, iz katerih sužnosti hoče iztrgati svoj spol. Ah! beži, beži s tistimi modrimi ženskimi, ki se dvigujejo nad moškega. Ženska bodi lepa, to ji zadoštuje: modrost je pa tribut moškega spola.«

»Torej samo lepoto upoštevaš ti pri ženskih?« je prekinil tovariš tok Kvedrove teorije.

»Da, ker lepoto zna ženska vsaj prav izkoriščati, modrosti pa ne. No, in končno . . . hm — zakaj je Bog ustvaril žensko? Le nam za uteho in užitek; čim dražestnejše je nje telo, tem vrednejša je ženska moškega! . . . Modrosti, duha? Tega išči v knjigah, ne pa pri ženskih.«

»Kveder!« je zaklical nekako neverno vprašaje Maček, a oni je nadaljeval s ciniškim sarkazmom:

»Čakaj, čakaj! Onima dvema puncama sem tudi to povedal. Z Vido se grizeva zaradi tega, kolikorkrat se snideva skupaj; takoj sva si v laseh . . . In ona mi je zadnjikrat rekla, da me obžaluje, ker sem izgrešil pravo svoje zvanje, češ, da bi bil moral postati pravzaprav — hahaha! — mesar, mesar! . . . hahaha . . . Dora nima več lepega očesa zame — Vida pa kar piha kakor mačka, če me kje sreča. Tako je bilo pred dvobojem.«

»Kaj ve, da si se dvobojeval za njo?«

»Pač ne vem. Hm, veš, da ženska radovednost ne pozna nobenih zaprek, da le doseže svoj smoter . . . Če bo jutri tako lepo . . . Sploh kaj bi čakala na jutri; rana mi ne dela nobenih neprilik več . . . Apropos, koliko je ura? . . . Ravno je še menda časa dovolj, da napravim toaleta za obed.«

»Kveder, ostani še v postelji danes!«

»Ne, ne, jaz že pogrešam tistih sarkastnih debat o moških in o ženskem vprašanju. Vida in Dora sta mi pa obe napovedali boj, odkar sem jima razlagal, v čem obstoji vrednost ženske. Odkar sem bolan, ni nobena niti z enim očesom poškilila v mojo sobo.«

»O pač«, je dejal Maček, »dokler si ležal v deliriju, sta bili obe vedno ob tvoji postelji; potem pa sta skrbno povpraševali po

tvojem stanju. Prikazati se pa zaradi tega ni hotela nobena, ker sta se bali, da bi te razdražili, ker ste se preje vedno pričkali.«

»Po obedu se popeljemo na izprehod — po dva in dva! Hahaha!«

»Ti seveda z Vido, da se bosta spet lasala«, je dejal hudo-mušno Maček. »Ti sovražnik modrih punc!« . . .

* * *

Stari Kveder je zmajeval z glavo, Kvedrovka se je kujala tri dni, Maček pa si je laskal s svojo bistrovidnostjo v spoznavanju človeških src; kajti njegov Petko je vendar dokazal s svojo nepričakovano zaro-ko, da je nosil sarkazem in cinizem le na jeziku . . .

Kaj pa Dora? Strmela je in strmela in obžalovala Vido zaradi njene slabosti in neznačajnosti; kajti baš ta njena Vida, ki jo je s svojimi nazori dovedla na pravo pot in ji odprla oči glede na lju-bezen do Petka — do moških sploh, se je prelevila v njenih očeh v celo navadno slabo žensko.

Oj ti moški, kateri se ustijo, da iz samega usmiljenja in člo-vekoljubja rešujejo dekleta zarjavelega devišstva! In sedaj pa se poroči ta Vida, ki je vedno govorčila, da je zakon samomor za oba, in da je ljubezen le lepa, vabljava krinka, pod katero se skriva mati na-rava . . . Hahaha — Vida in Petko — zaročenca! . . .

* * *

Precej let pozneje se je mnogo govorilo in pisalo o svetovno imenitnem romanu izpod peresa drja. Dore Klemen . . .

Petko in Vida sta v glavni osebi tistega romana takoj spoznala svojo ljubeznivo znanko in kumico svojih malčkov.

Junakinja v tem romanu se tvega ljubezni in rodbinske sreče — nekaj iz egoizma, nekaj iz predsodkov, največ pa radi tega, ker se hoče žrtvovati za trpeče človeštvo, sosebno za ženstvo. Krasni uspehi so ji trosili lavorike na pot!

A nečesa ji je vendar vedno nedostajalo, in njen roman se je okončeval z besedami:

»Svoboda je najdražji blagor na svetu — in zakaj? — Ker se mora plačati z rodbinsko srečo!«

„Spominski listi“ o cesarici Elizabeti.

Priobčila Pavlina Pajkova.

i že katera novica tako globoko in bolestno presunila vsega omikanega sveta nego nepričakovana vest o grozni smrti avstrijske cesarice. A tudi nobeno bitje ni v nas vzbudilo toliko iskrene simpatije, toliko občudovanja in zanimanja nego njeno; saj je bilo tako čudeno, celo izredno. V njenem nežnem, idealno-krasnem telesu, ki se je zdelo ustvarjeno samo za to, da bi krasilo cesarski prestol in očaralo vsakega, ki mu bi bila dana sreča, se ji približati in jo zreti — v tem telesu je bivala duša, ki ni bila samo rahločutna in blaga, ampak tudi krepka in junaška, in bival je v tem telesu bistroumen, samostojen in globok duh . . .

Kako napačno je svet sodil in tolmačil skromno, molčečo, sami sebi živečo cesarico Elizabeto! »Duše nima«, so rekali; »živi samo za svojo lepoto in za svoje — konje!« (Znano je, da je bila vneta in najspretnjša jahavka svoje dobe.) Šele po njeni smrti se je pokazalo, da je baš njen silni, neodoljivi nagon po samotarstvu in vse nje toli nenavadno ponašanje izviralo iz prirojene ji filozofske naravi.

Veliki, znameniti duhovi ljubijo, iščejo in hočejo samoto, ker oni sami sebi zadoščajo in se baš v samoti njih krepka individualnost najbolj razvija in popolnjuje. Genialni ljudje so bolj ali manj vsi originalni; in celo originalen, zanimiv ter preučevanja vreden se mi vidi značaj naše pokojne cesarice po vsem tem, kar smo zvedeli o njem iz najverodostojnejših virov.

Njena zanimiva vnanjost in prikupljiva notranjost, njena premenljiva usoda, ki je vedno zigravala med srečo in nesrečo, med radostjo in žalostjo, med ljubeznijo in sovražnostjo, med mešanico najvišje veličastnosti in največje trpkosti, ki je usojena človeku-trpinu, je vzbudila sočutje in sožalje po vsem izobraženem svetu. Pisatelji vseh narodov so pohiteli, da bi ji v iskrenih, laskavih spisih postavili častne, trajajoče spomenike.

A nobeden spis izmed vseh, kar jih je bilo nji v spomin spisanih, nobena knjiga, nji v proslavo izdana, ni označila pokojne cesarice tako resnično in živo kakor najnovejša z naslovom: »C. Christomanos: Tagebuch-Blätter«. Čitatelj, ki se vanjo zaglobi, skoro meni, da je sam visoko gospo osebno poznal in z njo občeval;

in ni se čuditi, da je ta knjiga, ko je o božiču zagledala beli dan, zbudila med izobraženim dunajskim svetom veliko senzacijo.

Pisatelj teh znamenitih spominov je mladi Grk C. Christomanos, ki je imel čast in srečo, da je več let bival okolo cesarice; imel jo je utrditi v znanju grškega jezika, a obenem je bil nje družabnik in spremljevalec na izprehodih in na potovanju. Ta mladenič, od prirode telesno zanemarjen, toda duševno obdarovan z ostrim umom, možatim značajem in navdušenim srcem, je užival pri cesarici veliko zaupanje; njemu je ona kot najboljšemu prijatelju dala zreti v bogati zaklad svoje duše. In to krasno dušo, združeno s čarobnim životom, je duhoviti, izobraženi Grk z divnim vzosom ter v sijajnem slogu opisal v omenjenih »spominskih listih«. Ko sem jih dočitala, sem nehote priznala in globoko čutila, da je res, kar je pred nedavnim časom izrekel Max Nordau o naši cesarici, da je namreč »z njo ugasnil fenomen, ki bo v bajkah in tradiciji večno živel v spominu človeštva.«

Christomanosova knjiga nam ne kaže cesarice v blesku cesarske veličastnosti, temveč nam jo predstavlja kot človeka, ki misli, ki čuti, ki se raduje in trpi kakor navadni zemljani. A baš v ti podobi se nam visoka gospa šele vidi prav čarobna, mila, nepopisno prikupljiva in občudovanja vredna. Da, občudovanja vredna!

Ker sodim, da Christomanosova obširna, a za nas Avstrijce toliko dragocena knjiga ostane večinoma Slovencem neznana, naj posnamem iz nje najvažnejša mesta, katera pokojno cesarico najbolj označujejo. Da vnosite pisave mladega helenskega potomca s skromnim svojim posnetkom nikakor nisem popolno izrazila, tega se sama najbolj živo zavedam; a zadovoljna sem, če te moje vrstice čitatelju zbude vsaj nekaj tistega globokega čuvstvovanja, ki ga gotovo zbude vsakemu čitatelju Christomanosovi »spominski listi« »Kadar Grki grški govore, doni njih govor kakor godba!« je trdila cesarica; a jaz bi še pristavila: kadar Grki pišejo, je njih pisanje poezija! Christomanosovi spomini v resnici niso nič drugega nego venec, spleten iz cvetk najvznesenejše poezije, dostojen kronane glave.

Čujmo, kako Christomanos opisuje cesarico in svoje prvo snidenje z njo! »Prvo, kar sem začutil, je bilo presenečenje. Pred menoj je stala celo druga oseba nego ona, katero sem čestokrat občudoval na slikah, in vendar je bila ista, namreč cesarica. V resnici je lepša, mnogo lepša, nego jo slike kažejo; vprav nepopisna je. Čutil sem namah, da to nežno in veličastno bitje pred menoj ni samo cesarica, temveč najidealnejše in najžalostnejše bitje človeško ...

»Glava se ji vzdiguje iznad ramen z ono nežno zanimivostjo, katera je cveticam na dolgih steblih lastna. Bolj nego pri drugih ljudeh se čuti, da je nje glava krona in ubranó soglasje nje muzikalnih črt . . .«

»Nje obraz je bleščeče bled; vsi ljubosumni žarki južnega solnega niso mogli preobladati . . .«

»V istem milem lesku se odpirajo nje ustnice, tanko izražene in tako malo vidne bagrene kakor razkol skrivnostne granatke . . .«

»V okrožju njenih ust se zbira vsa grenkoba neprelitih solz . . . V modrosti svojega molka je torej ona videti kakor trpka boginja Atena . . .«

»Njene obrvi so visoko zaokrožene, čudovito fino izražene. Sila njenih krasnih načrtov, junaštvo njenih ponosnih misli, nje porogljivost napram vsi trdi, neizprosni istinitosti, nje nebrzdana svobodoljubnost in neustrašenost, nje veličastnost in labodja čistost, nje visokost, nedosežna kakor oblaki nad nižinami . . . vse to je skrito pod nje temno izklesanimi obrvmi . . .«

»Vsa njena tenko-vitka postava zdihuje kakor cipresa proti nebu, se giblje kakor valovje, kadar počivaje diha . . .«

»Ona bolj leti nego hodi, ali pravzaprav plava — z gorenjim delom života lahno nazaj upognjena in v tankih bokih se zibajoča — podoba plovočega laboda . . .«

»Čist in jasen je nje govor kot tok počasne in šepetajoče godbe; zdelo se mi je, da me blizu samotnega vira stoječega obkrožujejo glasovi samotne mladosti in dih tihomile tožnosti . . .«

»Nje duh je tekoč in globok kakor morje; njene misli pa so kakor gorski vrhovi ali pa kakor nedogledne planjave . . .«

»Ona se skoro nikoli ne smeje — vsaj nikdar, kadar živi svoje navadno življenje; samo tedaj, kadar se življenje navadnih ljudi ali realno življenje, kakor pravimo, njenemu premišljevanju približuje, kadar ljudsko gibanje sega do nje in se je dotakne — tedaj se smeje — poluglasno ali krčevito, do solz, kakor da bi bila kaj prav smešnega zagledala, ali pa kakor da jo obhajajo bolešni občutki . . .«

»Bolešno zaokrožena usta, mogočni pogled njenih oči, ki so videti pogreznjene v nepredorno daljino, dviganje nje šijnjaka in čela, s katerim se takorekoč upira nekemu neznosnemu bremenu, in z vsem tem spojeno gibanje njenega obraza, kaže, da si je v svesti neizrečne bolesti . . . sploh vsa postava nje tankega kraljevskega života, zvonkost nje glasu in ubranost njenih besed — vse to mi je odkrivalo celi posebni notranji svet otožnosti, tako neizmeren

in čudovit, kakor je neizmeren vnajni svet, ki nas obsipa s tisočimi čudesi . . .

* * *

Krasni sliki je pristojen dragocen okvir. In res je v tem krasnem telesu bivala tudi lepa duša. Oboje se je družilo v lepo harmonsko celoto.

Le poslušajmo, kako se je ona v zaupnih pogovorih razodevala svojemu grškemu učitelju, in brez tolmača spoznamo nje duševno bitje skozi in skozi.

Govorila sta o emancipaciji ženskih in o ženski učenosti.

»Svobodne naj bodo žene!« je dejala cesarica; »včasih to bolj zaslužijo nego mošje. Ali kar se tiče ženske učenosti, sem ji jaz protivna. Čim manj so žene učene, tem dražestnejše so; same od sebe vse vedo. Učene študije jih pravzaprav samo odvrčajo od njih notranjosti; one tako pozabljajo in zanemarjajo en del svojega bistva, hoteč se zaglobiti v slovnico ali logiko, dasi je to njih delo le površno. V onih deželah, kjer so žene manj učene, so duhovitejše nego naše učenjakinje. Motijo se prijatelji emancipacije, ko menijo, da učene matere utegnejo duhovitejše sinove človeštvu poroditi. Ravno nasprotno: tiste učenjakinje bi lahko dosti več blagega storile kot matere, ako bi bile proste vsakega umetnega nasilja kakor drevesa v prirodi pod milim nebom. Ženskih dolžnost ni, moč nadomeščati pri njih poslih ter jim dajati novih misli in nasvetov, ampak samo izpodbujajo naj moške k iniciativi, k proizvajanju novih idej . . .«

* * *

Svetovno znani so bili cesaričini lasje; bili so nenavadno dolgi in gosti, in treba je bilo spretnih in izurjenih roke, da jih je počesala in uredila. Kadar je cesarica sedela na stolu, da jo je časavka počesala — in to je vselej trpelo po dve uri — tedaj so se ji lasje do tal usipali ter odevali nje život kakor plašč. O vsakdanji izgubi toliko dragocenega časa se je cesarica pritoževala proti Christomanosu: »Med tem, ko imam z lasmi toliko opravila«, mu je dejala, »počiva leno moj duh. Bojim se, da mi duh iz las uhaja skozi česavčine prste. Zato me glava tako močno boli. Midva hočeva med tem čas porabiti ter predstavljati Shakespeareja; pri tem je treba, da se duh napenja. Jaz sem sploh sužnja svojih las. Morda se jih vendar kdaj iznebim . . . Toda naj pride, kar hoče . . . Človek ne sme svoji usodi nasprotovati, sicer ga še huje udari s tem hujšim udarcem . . .«

* * *

O politiki ni rada govorila, in še ono malo, kar je povedala, je omenila s tako malomarnostjo, kakor da predmet ni vreden, da bi se z njim bavila. »Ministri so samo zato, da padejo; potem pridejo zopet drugi«, je nekoč dejala s čudnim, nekako porogljivim naglasom. »V Franciji ministri komedijo vsaj bolje igrajo« . . . »Sploh« — je nadaljevala — »vsa politika ni nič nego sama prevara; politiki menijo, da oni vodijo dogodke, a dogodki jih vedno presenečajo. Vsako ministrstvo nosi kal svojega propada samo v sebi kar od prvega početka . . . Diplomacija je samo zato, da sosedu ugrabi kak plen. Toda vse, kar se godi, se vrši iz notranje potrebnosti in dozorelosti; diplomatje te dogodke samo registrujejo . . .«

* * *

O narodih je modrovala takole: »Česar« si je duh narodov v svesti, to ostane neznano poedincu; česar nobeden sam o sebi ne ve, to vedo množice. Drevesa cveto ali pa ovočje neso po istih zakonih, po katerih prosperajo celi narodi . . .«

* * *

Cesarica je trdno verovala v mogočnost usode: »Ženske žive zlasti pod zvezdami svoje usode«, je dejala čestokrat . . .

»Večina ljudi ne želi, da se jim razvežejo spone usode in življenja; tako, menijo oni, bodo rešeni nevarnosti, katere jim pretijo. Toda zaman! Nikdar ne nehamo v senci usode živeti, in ta senca preži za vsakim žarkom luči. Ni duh, ki veže vse ljudi, ampak skupna njih usoda« . . .

»Na vsakem mojem potovanju po morju slede ptice tonovščice — beli galebi — mojo ladjo, in vsakikrat je kateri izmed njih temne, skoro črne barve. In ta edina črnica me spremi prav do Krfa. Nekaterikrat me je črna tonovščica skoz celi teden zasladovala od celine do celine. Jaz mislim, da je to moja usoda.«

* * *

»Večina ljudi je nesrečna, ker se mora vedno boriti z edinščino in bedo. Če pa človek ne more po svojem okusu srečen biti, mu ne ostaja nič drugega, nego da ljubi svoje gorje. Samo to mu daje mir; a mir je lepota sveta. Lepota namreč je mir in konec vseh stvari . . .«

* * *

»Nesreča je močnejša nego življenje, in blaženost je resničnejša nego življenje . . .«

* * *

»Vesclje je minljiva reč, slabo nadomestilo tega, kar želimo s hrepenenjem. Hrepenenje je pričakovanje usode, katero doseči je namen našega življenja . . .«

* * *

»Smeh in jok sta pepel, ki ostaja od žara naše duše, in pod katerim se ona duši.«

* * *

»Naše sanje so vselej lepše, če se ne uresničijo.«

* * *

»Samota je tečna hrana; zato mi je ljuba.«

* * *

»Na vsch mrlških obrazih se izražujeta gorje in pa poroga — poroga zaradi zmage, dobljene nad življenjem, ki je toliko žalega provzročilo.«

* * *

»Občutek časa je vedno bolesten, ker nam daje občutiti, da živimo.«

* * *

»Ne verujem v zdravilstvo, kvečjemu v homeopatijo. Ljudje hote tako ali tako biti osleparjeni od zdravnikov, in manjše ko so množine sleparskih zdravil, manj škodujejo.«

* * *

»Vsaki pozdrav ima svoj namen, vsaki nasmehljaj je vreden svojega plačila.«

* * *

»Naša notranjost je več vredna nego vsi naši naslovi in naše časti. To so same cunje, v katere se ljudje zavijajo, da svojo nagoto zakrivajo; a tiste cunje nič ne izpremene njih bitja. Kar je v nas vrednega, smo že prinesli s seboj na ta svet od svojih duševnih prabitij« . . .

* * *

Čudil se je Christomanos, da cesarica tudi po večurni, utrudljivi hoji ni nikoli kazala najmanjše izmučenosti. Na to mu je dejala: »Jaz nisem nikoli utrujena. Zato se imam s svojimi sestrami vred očetu zahvaliti. »Človek se mora tudi hoje naučiti«, nam je često dejal oče in nam najel vrlega učitelja za to. A ta učitelj nam je zabičeval: »Pri vsakem koraku, ki ga storiš, se je treba spočiti od prejšnjega, in čim manj se plazi po zemlji. Za zgled imejmo pred očmi — metulje. Moja sestra Alençon in kraljica neapolitanska sta

imenitni spričo svoje hoje. — Burboni, ki skoro nikoli peš ne hodijo, so dobili neko posebno hojo — ponosnih gosi; hodijo prav kakor — kralji.«

* * *

Kadar je po zimi burja najhuje tulila in razjarjeno metala na zemljo sodro, takrat se je cesarica najraje izprehajala po gajih svojih gradov. Christomanos se je čudil. »Meni je tako vreme najljubše«, je ona zatrjevala. »Tako vreme ni za druge ljudi, in tako ga jaz lahko sama uživam. Pravzaprav je tako vreme samo zame — liki gledališke igre,

je zunaj — v prirodi — vse veličastnejše. Pravzaprav bi smela vihra še huje razsajati; tedaj se človek vidi vsem stvarjem tako blizu, kakor bi se z njimi pogovarjal« . . .

* * *

Cesarica je strastno ljubila potovanje, morje in prirodo. Potovala je mnogo, potovala je neprestano, toda da bi se dalje časa mudila v enem in istem kraju, tega ni strpela. »Konec vsakega potovanja«, je rekala cesarica, »je samo radi tega prijeten, ker je bilo potovanje pred njim. Ko bi kam prišla, a bi vedela, da nikoli več ne pojdem odtod, bi se mi zdelo celo bivanje v raju — pekel. Misel, da kateri kraj skoro zapustim, je vzrok, da ga ljubim. In tako vselej pokopljem en sen, in brž ko le-ta preide, že zdihujem za novim snom« . . .

Hrepenenje po morju pa izražajo cesaričine besede: »So trenutki — da! cele dobe — da ne morem drugje živeti nego ob morju ali pa na morju.« — »Na morju se mi sapa širi, in valovanje morja mi daje globlje dihati.« — »Kadar burja dviga valove, si često zdim sama penast morski val« . . .

»Morje« je moj izpovednik, katerega obiskujem vsaki dan. Mladi me, ker mi jemlje vse, kar je tujega, in mi daje svoje misli, ki so edina neumrjoča mladost. Samo ne more umreti, zato pomlajuje« . . .

Ko je Christomanos navdušen opisoval morje, bleščeče se v solnčni svetlobi, je dejala cesarica: »Pečinam pod vodo taka sreča ni dana, da bi žarki solnca in sreče prodirali do njih. Ob teh pečinah se luč odbija. Taka pečina sem jaz. Sreča si ne upa do mene. In ko bi tudi prišla — so take tmine, v katerih se izgubi vsaka svetloba, ki popijejo vso svetlobo in je nikoli več ne dajo od sebe.« —

* * *

Cesarico je navduševala tudi najpreprostejša stvar v prirodi: »O te skrivnosti samotnih travnikov!« je nekoč vzkliknila. »Tu so planjave, čisto bele samih marjetic in kamilic, ki nosijo v sredi zlata srčeca. Ne vem, zakaj mi te zvezdice toliko pomladi in luči vlivajo v prsi« . . .

* * *

Ko sta korakala skozi skupino mandljevih dreves, katera so se v cvetu belila kakor kamenen otok, je zdihihnila: »To bi bila zibel, kjer bi se človek iznova narodil, ako bi bilo vredno.«

* * *

»Kako brzo oblaki divjajo za solncem«, je rekla nekoč pri solnčnem zahodu. »Kakor coprnice, ki zlatolaso dekletke zasledujejo.« Potem je pristavila: »Nebesne strasti, katere gledamo vsaki dan, delajo, da pozabljamo sami svoje skrbi.«

* * *

Ko je s Christomanosom stopila na visoko goro — Ajei Kyriaki — je dejala: »Vidite, zdaj sem za eno željo ubožnejša, a za deset drugih bogatejša. Je kakor pri ljudeh: za enega mrliča deset novorojencev. Vselej, ko ena želja v naši duši ugasne, umre del nas samih, a porajamo se k novim željam — kakor človeštvo k novim bolestim. Vendar železi in trpeti nikoli ne prenehajo.« —

Povedala je cesarica dalje, da je bila, ko je prvokrat polezla na ono goro, sama, brez spremstva; njena spremljevalka da je bila mlada in lepa in se je silno bala žgočega solnca zaradi svoje nežne polti, a cesarica je ni hotela mučiti. Christomanos se je temu zelo čudil: »Vaše Veličanstvo je bilo torej že takrat neustrašeno«, je dejal. »Tedaj še bolj nego sedaj«, je odvrnila cesarica; »česa bi se bala, kjer ni ljudi? In katerekoli srečavam, vsi so tako izobraženi! — Opazila sem pozneje, da je angleški glavar poslal za menoj nekatere žandarje, a jaz sem jih brž nazaj poslala. — Jaz tako postopam, kakor da bi iskala svoje usode; vem, da jo srečam tisti dan, na katerega mi jo je usojeno srečati. Vsi ljudje se morajo neki čas odpraviti na potovanje svoji usodi nasproti. Usoda dolgo preži, naposled nas pa vendar zaloti. Ravno tiste stopinje, katere ne bi smeli storiti, da ne zapademo usodi, ravno tiste stopinje pobiramo. In te stopinje pobiram jaz že od nekdaj.« —

* * *

»Ali ni čudovito? Kadarkoli sem v Švici, nikoli ne čutim potrebnosti gora — menda zato, ker jo drugi ljudje čutijo. Najljubše mi je v Švici korakati po mestih, posebno po Ženevi; tu mi je najljubše bivališče, tod hodim vsa razmišljena med kozmopoliti — stanovniki vsega sveta; tu je možno premišljevati o bistvu živih stvari.«

* * *

S Christomanosom je čitala razne priznane pisatelje. Iz njih je potem izbirala zanimive odlomke ter jih prelagala za vajo na grški jezik. »Pri Shakespearju«, je opazil Christomanos, »so blazniki edini pametni ljudje. Tako so tudi v življenju ne ve, kje se neha pamet in začne blaznost; takisto ne, ali je istinitost sen ali sen istinitost.« — Na to je cesarica dejala: »Vaša opomba je jako globokoumna. Naše življenje je od konca do kraja tragedija. Mi vedno predstavljamo sami sebe na odru. Ta igra na odru je naša žaloigra« . . .

* * *

Čitala sta spise Carmen Sylve — rumunske kraljice; cesarici so ugajali. »Njih mladenski duh je čudovit«, je dejala. »Carmen Sylva je še vedno nemški »bakfiš« vkljub svoji eksotni kraljiški kroni in svojim belim lasem. In tudi nje čuvstveni obseg je ostal isti, dasi je medtem že postala nesrečna mati. Še vedno je enako sangviniška, se hitro razvname, a tudi hitro omrzne. Ta nje temperament vpliva tudi na njene spise. Ona nima potrpljivosti, da bi pri svojih mislih vztrajala in se vanje vglobila; takorekoč žeje omaguje, hoteč doseči, kar je nedosežno. Zato nikoli nima miru, ki je vendar končni smoter vsega« . . .

* * *

Govorila sta o nesrečnem koncu Ane Karenine, ki si je (v Tolstega romanu) po nepravem potu dokopala do sreče. Cesarica je dejala: »Sreča, katero ljudje iščejo izven resnice, je usodnim zakonom podvržena. Živimo ob robu prepada, katerega tvorijo trudi in bolečine, koplje ga pa lažnivost človeške morale. To je brezno med našim dejanskim stanjem in onim, v katerem naj bi bili. Brezno je in ostane brezno. Če ga hočemo prekoračiti, pademo in se razbijemo« . . .

* * *

Christomanos je vprašal cesarico, katere izmed Heinejevih poczij ji najbolj ugajajo. »Vse«, je dejala; »vse so ena sama pesem — ena in ista. Njegova nevera v lastno otožnost in v lastno navdušenje je

tudi moja vera. Slovstveniki mi v čast štejejo, da častim Heineja; a reči moram: v njem samo častim njegovo zaničevanje samega sebe in otožnost, s katero ga napolnjujejo posvetne reči.«

* * *

Govorila sta o sistemih moderne filozofije, osobito o Nitzschejevi. Cesarica je rekla: »Mi smo del sveta. Čemu hočemo toliko vedeti in premišljevati? Mislite (bila sta na Krfu), da oljike tuhtajo, zakaj je makov cvet rdeč, ali zakaj oblaki zvečer žare? Tudi pečine ne pomišljujejo o vremenoslovju. Vse stvari živijo v neki globočini, kjer ni skrivnosti, zato ker vse žive skupaj in med seboj same sebi; samo mi smo se postavili izven sveta; mi smo vse mostove razdrli za seboj. Pravi »nadčlovek« bi bil oni, ki bi pozabil, da je človek. Naš duh in um naj bi nam povrnila oni čut sveta, katerega imajo druge stvari v svoji nezavednosti.«

* * *

Znano je, da v svoj grad Ahilej na Grškem ni cesarica nikoli vabila ljudi! Živela je tu kakor v tujem svetu, daleč od hrupa in bleska sveta, sama zase, s svojimi mislimi in čuvstvi. »Tu se čutim bolj domača nego na Dunaju«, je trdila svojemu spremljevalcu. »Ta grad je ves moj v pravem pomenu besede. Dala sem ga sezidati po svojem okusu, vsaki kosček pohištva in okrasek je na moje povelje naročen in postavljen. Ko bi goste vabila, bi mi ga popolnoma skvarili. Čudno je, a resnica: kamor ljudje pridejo, vse uničijo. Ljudje vedno delajo rečem silo; samo kjer so reči same, ohranijo svojo lepoto. Zato ljudem tudi ne kažem svojega gradu. V nekaj mesecih ne bi bil niti en kamen več nedotaknjen; povsod čečkajo svoja imena, kakor bi hoteli samim sebi pečat svoje ničnosti vtisniti in vse stvari v svojo pogubo za seboj potegniti. Le pogledjte, kjer so bila nekdanj mesta, tu so zdaj razvaline! V mestih so celo drevesa pohabljeni, a vrhovi gorski so taki, kakršne je Bog ustvaril.«

* * *

Ko se je nekeč cesarica na Grškem izprehajala, je čula, idoč mimo neke hiše, grozno plakanje in tuljenje, ki je prihajalo iz ženskih grl. Prestrašena je poslala Christomanosa v hišo, da zve vzrok obupnega krika. Ko se je le-ta vrnil, je dejal: »Nekdo je umrl, in to vpitje je grško tarnanje za mrličem. Zdi se mi, da neko staro babišče leži na odru.« Ni hotel povedati resnice, da je mrtev sin, katerega objokuje mati, ker ni hotel buditi cesarici bridkih spominov. Toda cesarica se ni dala prevarati.

»Vi se motite«, je dejala poluglasno, in pri tem so se pojavile na nje obrazu bolestne poteze — »otrok je gotovo one žene, ki je groznejše kričala nego vse druge — menda je nje sin. Pojdite še enkrat vprašat.« A brz ga je pokucala nazaj. »Ne«, je pristavila, »ni treba; vem, da je nje sin.« In šla je dalje.

Za nekaj časa je pretrgala molk: »Za to ženo ni ničesar več na svetu nego togovanje; ona nima za nič drugega več prostora v svojem srcu . . . Zdaj zajemlje vso svojo prejšnjo dušo iz sebe.« Po teh s stresočim glasom izgovorjenih besedah je umolknila za celi večer.

* * *

O neki priliki, ko bi imela cesarica z nekom italijanski govoriti, je prosila Christomanosa, naj govori on namesto nje. Le-ta se je začudil: »Vaše Veličanstvo ne zna italijanski? Saj ste kraljica Benetk?«

»Tega je že dolgo«, je odvrnila ona dobre volje. »Cesar še vedno govori prav dobro italijanski. To je edino, kar nam je ostalo od našega laškega kraljestva — več nego potrebujemo. Jaz sem se morala italijanski učiti, toda nisem se mogla s tem jezikom nikoli sprijazniti. Ves trud je bil itak zastonj.«

* * *

V gradu Lainzu pri Dunaju je posebna soba, v kateri vise slike vseh cesaričinih nekdanih konj. »Glejte, koliko prijateljev sem že izgubila, a nobenega ne pridobila«, je dejala Christomanosu, tiste slike kažoč. »Mnogo jih je že zame šlo v smrt, česar nikoli nobeden človek ne bi bil storil; raje bi me preje kateri umoril.«

* * *

Na nje rojstni dan je podaril Christomanos cesarici vijolice in starinsko stekleničico za solze, katero je bil prinesel iz Aten. Blagohotno je sprejela te »darove žalosti in solz«, kakor jih je sama imenovala. Christomanos je dejal: »Vaše Veličanstvo blagovoli v ti stekleničici shranjevati same solze veselja!«

Na to pa je ona odvrnila: »Potem bo vedno prazna ostala; za solze žalosti pa je premajhna.« —

O drugi priliki je dejala: »Pravih solz človek ne more preliti, a katere tečejo, vse tečejo zastonj.« — Koliko globočino bolesti je razkrila s tema kratkima opazkama o solzah! Ona, pravi Christomanos, ni nikoli neposredno potožila, nikoli z besedami odkrila rane svojega srca, obupa svoje duše; a kadar je slučajno pogovor nanesel na gorje življenja, je v kratkih, pretrganih stavkih razgrnila svojo

notranjost bolj, nego bi jo mogla s še tako dolgimi jeremijadami. Iz skrivnostne svoje notranjosti je črpala cesarica čudovito grozo; dostikrat ji je stopil v oči izraz obupnosti, ki je bil neizrečeno strahoten.

Nekaterim se bo menda dozdevalo čudno to cesaričino preziranje vsega posvetnega bleska kakor sploh vsa njena boleсна zamaknjenost in otožnost, kateri se je s slastjo vdajala ter jo gojila. A zabiti se ne sme, da je ona, dasi kraljica in cesarica, prebila najhujše, kar more zadeti nežno žensko srce. S temi njenimi nepopisnimi bridkostmi pa se je družila otožnost, ki je, po mnenju velumnega pisatelja, dediščina in usoda vseh v resnici znamenitih duhov. In da je rajna cesarica bila v resnici izrednega duha, to potrdi vsakdo, ki je le količkaj zasledoval nje življenje, motril nje značaj ter premišljeval globokost in premišljenost njenega govorjenja. Tudi Dunajčanje, dasi toli ljubijo in čislajo svojo vladarsko rodbino, se nikakor niso mogli sprijazniti s cesaričnim nenavadnim vedenjem, z njeno mržnjo proti blesku in šumu, ko se je ogibala hrupne prestolnice ter zahajala v tuje samotne kraje.

Dunajčanje bi bili radi imeli večkrat cesarico v svoji sredini, da bi jo bili občudovali, oboževali ter se z njo ponašali kakor se s cesarjem; užaljeni so bili in ji za zlo šteli nje nemirno, skromno življenje. Šele po njeni smrti so izprevideli, koliko krivico so ji delali s svojo sodbo o nji; zdaj stoprav so spoznali nje narav in razbrali nje značaj, in zdaj jo omiljujejo, občudujejo, častijo in obožujejo kot vzvišeno bitje. Da je cesarica vedela, kako svet sodi in tolmači nje ahasversko in samotno življenje, se razvidi iz sledečih opazk:

»Ljudje ne vedo, kako naj bi z menoj ravnali, ker se ne ujemam z nobeno njih tradicijo niti z njih davno priznanimi pojmi; ljudje ne puste, da bi kdo motil njih tesno opredeljeni red. Zato sem čisto osamela. Na izprehodih nimam dosti prilike, srečavati izobražence; kajti oni ne hodijo za menoj v samoto; imajo pač kaj boljšega početi. Moje dolgo samovanje me je izučilo, da človek teže svojega bitja najbolj čuti, kadar je v dotiki z ljudmi. Morje in drevje pa nam snemata vse zemsko mišljenje, in v njiju družbi postanemo sami eno izmed onih neštevilnih brezosebnih bitij . . . So pa tudi ljudje, ki mi ugajajo ravno tako kakor drevesa in morje, ker so liki drevje in morje; to so ribiči, kmetovavci in selski norci — ljudje, ki malo žive med ljudmi in se dosti bavijo z večnimi stvarmi. Oni meni več

dajejo, nego jaz njim morem dati kot cesarica. Zato jih vselej zapuščam z veliko hvaležnostjo; kajti oni me osvobojajo nečesa, kar mi je tuje, in kar mi provzročuje tesnobo, kar visi ob meni, in kar me obtežuje.«

* * *

O resničnosti svojih sodb je imela cesarica jako visoko mnenje; en pogled na novo osebo, in takoj je bila nje sodba gotova, in kar so ji drugi o tisti osebi pozneje povedali, ni nanjo napravilo nič vtiska. Christomanos je enkrat z njo govoril o neki osebi, o katere vdanosti je ona dvomila.

»Mene je nemožno prepričati o katerega človeka dobroti ali hudobi«, je odgovorila ona. »Jaz vse prepuščam svojemu notranjemu glasu in pa usodi.« —

Drugikrat je dejala: »Na mene ne vpliva nič. V ti moji pri-slovici tiči vse moje modrovanje.«

Iz tega njenega reka je razvidna vsa samostalnost njenega mišljenja, skoro bi rekli, njene trmoglavosti. In ni ji li bila ta trmoglavost usodna? Preveč je zaupala svoji usodi in dobrohotnosti ljudi; odločno je odklanjala vsako spremstvo in vsakega čuvaja, ki so jih ji ponujali za izprehode in potovanje, in v onem cvetočem mestu, kjer je najrajša bivala, ker je menila, da se ondi nje osebnost izgublja med kozmopolitiškim prebivavstvom, je padla kot žrtev svoje prevelike zaupljivosti!

Preminila je prerano! A ker je ona vsaki trenotek svojega življenja izkoristila in ga ne samo telesno, temveč duševno preživela, je mnogo več živela, nego kaže število njenih let.

Christomanos pa nam je podal tako čudovito sliko njenega izrednega duha, da cesaričina podoba ne izgine iz svetovnega okrožja liki meteor, ki ne zapusti nič sledu, nego bode vedno živela v spominu človeštva.

Gojko Knafeljč.

Povest. Spisal Vaclav Slavec.

IV.

Gojko Knafeljč je prebil nekoliko dni v sitni negotovosti. Vsako jutro je bil sicer zgodaj vstal ter odšel na grajščinski vrt, a deklic ni našel nikdar več tam. To se mu je videlo sumljivo, in čutil je, da se ga gotovo nalašč ogibljeta.

Nekega jutra, ko je bil zopet na vrtu, se mu je izazdelo od daleč, da se blestita izmed grmovja njiju svetli krili. Burno mu je utripalo srce, ko je pospešil korake, da se jima približa. A ko je bil zavil okoli ovinka, ju že ni bilo nikjer več.

Tedaj se je pa začel kesati, da se je morda prenaglih, ko je napadel Ano tako nujno s svojimi ljubezenskimi naskoki že takoj drugi dan potem, ko jo je spoznal. Uganil je, da si je veliko škodoval s to svojo naglico in silo . . . Zvečer tudi ni bil od tistikrat več v Grahorjevi družbi, ker je bila družina napravila že nekaj dni zaporedoma izlete v okolico, odkoder so se vselej vrnili precej pozno ter takoj odšli v svoje stanovanje . . .

Gojko je razmišljal, kaj mu je storiti. Kolikor bolj se ga je zogibala Ana, toliko bolj je bil vanje zaljubljen, toliko bolj ga je gnalo njegove samoljubje, da si jo mora pridobiti. Že je hotel nekega dne posetiti Grahorja ter ga prositi roke njegove hčere. Ali po dolgem razmišljanju je zavrgel to misel, ker je izprevidel, da bi to bilo tudi prenaglio, in da je treba vendar prej vedeti natančno mnenje Anino. Toda kako bi se dalo stopiti z njimi v ožjo dotiko?

Dan za dnevom je Gojko nestrpnjeje stopal po svoji prodajnici. Vsako malenkost je hotel videti; reči, ki so že dolgo ležale zaprašene v kakem kotu, so se morale te dni zračiti. Na tehnicah ni smelo biti nobenega najmanjšega praška, ljudje so morali biti postreženi naglo, in vse se je sukalo in gibalo, kakor bi bilo na zmeteh. Njegovi pomočniki so na večer javkali vsi, da ne bodo mogli več dolgo prenašati takih sitnosti; ako hitro ne neha, so sklenili, da jo popihajo prej ko mogoče drug za drugim.

Prav tako je pa bil sklenil tudi Gojko, da bode odslej prav gotovo zgleden gospodar, da bode imel vedno red v svoji prodajnici ter da si tako zagotovi brezskrbno bodočnost . . .

V soboto popoldne se oglasi pri njem Šahar.

»Za jutri sem napravil Grahorjeve, da se udeleže izleta v Velo polje. Ali pojdeš z nami?«

»Kdo pa še pojde?« vpraša Gojko, veselo presenečen.

»Kdo? — Vsi Grahorjevi, vsi uradniki od sodnika in davkarja do zadnjega diurnista s svojimi družinami, menda tudi vsi učitelji, vsi kramarji — sploh vse, kar leze ino grede.«

»Dela imam sicer prav jutri obilo«, de Gojko s komaj prikritim veseljem, »vendar pojdem z vami. Kdo pa je priredil ta izlet?«

»Kdo drugi?« vpraša Šahar in se potrka po prsih. Takoj pa pristopi bliže h Gojku ter mu šepne na uho:

»Ali ne bodeš še poskusil? Meni se vidi, da bi bilo zate prav! In vedi: nalašč sem zbobnal vse skupaj, da v ti zmešnjava jutri lahko napelješ vodo na svoj mlin!«

Gojko skomizgne z ramami ter se topo nasmeje, rekoč:

»Ne vem, če bo kaj!« . . .

Po obedu je Gojko poslonel po svoji navadi še nekoliko časa v naslanjaču. Počasi je srebal čašico gostega črnca ter zraven pušil drobno cigareto, spuščaje kolobarčke dima proti stropu. Pri edinem na cesto obrnjenem oknu so bile od znotraj zelenobojne lopatice vetrnic napol zaprte, da je bil v sobi prijeten hlad, kateri je vplival pomirljivo na nekoliko razdražene Gojkove živce, da je v nekaki slasti napol zaklopil oči ter se vdal sladkemu sanjarjenju, ki se posebno rado polasča po dobrem obedu ljudi, ki so vdani telesnim užitkom. In Gojko je posebno ljubil dober obed! . . .

Slonel je tako precej dolgo. Na tolstem obrazu se mu je prikazal večkrat blažen nasmeh, izpod napol zaklopljenih vek so se bliskale oči, in njegovo telo mu je rahlo podrhtevalo, kopajoč se v opojnem blaženstvu. Ali v tem hipu je bilo videti, kakor bi ga bila nemilo prebudila iz tega stanja neka sitna misel. Njegova tolsta roka je naglo šinila preko čela, kakor bi hotela z njega prepoditi veliko, črno muho. Stresel se je, in oči so se mu odprle na široko. Ali takoj se je hotel pomiriti. Pomilovalno se je nasmehnil sam sebi ter stresel z glavo in hotel zopet zamižati; toda to se mu ni sponeslo, ona sitna misel ga ni hotela nikakor popustiti; moral je vstati. In korakal je bučno po sobi gori in doli.

»Kaj pa je tega treba? In prav zdaj?« je sikal sam pri sebi poluglasno, in obrvi so se mu ježile . . .

»Pošta je tu!« se oglasi pri vratih Neža ter mu pomoli v sobo kupček listov in dopisnic.

Gojko jih vrže na mizo. Bila so večinoma poslovna pisma z rumenimi, modrimi, sivimi ali rjavimi zavitki, na katerih so se ščeperila odzgoraj velika tiskana imena različnih mestnih tvrdk. A med njimi je bilo tudi drobno pisemce z rjavkasto-belim zavitkom, na katerem je bil napisan z drobnimi, neokretnimi črkami samo naslov Gojkov.

Ko Knafeljc zagleda ta list, vzklikne:

»Ah, ta slutnja! Vedel sem takoj, da pride nekaj!« In jezno vtakne list v žep.

»Ne, pomiriti se moram! Čitati ga nočem in nočem!

Ali bilo je, kakor bi bil vtaknil Gojko v žep žive žerjavice mesto pisma; čutil je prostor, kjer je tičal zavitek, čutil, kako ga ta zavitek peče — vedno huje peče — čutil neko neznosno bolečino na onem delu prsi, ki se je dotikal onega žepa v suknji, kjer je tičal list. In mehanski je iztegnil roko v žep, potegnil iz njega pismo ter ga zagnal daleč od sebe v nasprotni kot. —

Sedel je zopet v naslanjač ter zamižal, da bi se umiril; toda njegove napol zaklopljene oči so nehote silile v oni kot, kjer je ležal narobe obrnjeni list, kažoč od daleč svoj temno-rdeči pečat na sredi. In zdajci se je zazdelo Gojku, da se ta list pregiblje sam ob sebi, da raste in raste, da dobiva glavo z drobnim, nežnim obrazom in svetlimi, temnimi, od joku vlažnimi očmi — da dobiva roke in noge — da dobiva glas, kateri mu govori jasno in odločno, a tudi žalostno in potrto: »Čitati me moraš!« In v ti podobi je strahoma spoznal — njo — njo, ki ga zastonj pričakuje v mestu — njo, kateri je bil obljubil zvestobo do smrti . . . In Gojko se je stresel vnovič . . .

Siloma odpre oči popolnoma, prikazen izgine, a iz kota mu blesti nasproti samo neznatni listič s svojim velikim temnordečim pečatom . . . A Gojko ga gleda strmeč, z nekim strahom . . .

»Blede se mi!« je vzkliknil poluglasno ter se prijel za glavo. »A čitati ga nočem in — nočem!«

S težavo je vstal z naslanjača ter se odpravil v prodajalnico, in niti drugih pisem ni pogledal . . .

Toda tudi v prodajalnici ni našel miru. Iz vsakega kota se mu je videlo, da ga gleda ono pismo; iz vsakega ovitka, kjer se je blestela kaka črka, so ga gledale one drobne, neokretne naslovne črke.

»Nočem ga čitati«, si je ponavljal venomer v mislih, a noge so ga zanašale nehotoma nazaj proti sobi. In predno je hotel in se zavedel, je že tiščal v roki zavitek in ga pretrgal z drhtečimi rokami.

»Nočem ga čitati«, je mrmral vnovič, a oči so mu bile že preletele onih par neznatnih vrstic.

»O joj, o joj!« je vzkliknil, in list mu je padel iz rok pod mizo. V nekaki nezvesti in omotici je pograbil klobuk ter odšel z naglimi koraki iz sobe, na ulico, sam ne vede kam . . .

Kmalu potem je stopila v sobo Neža. Videla je bila, kako je gospod nekam naglo odhajal ob ti nenavadni uri, in to se ji je videlo čudno.

S prtom v roki je začela snažiti mizo in zložila neodprte liste na kupček.

»Kaj mu je, da jih niti ni odprl?« si je mislila ter zmajevala z glavo.

Na mizi je bilo še nekaj špargljevih ostankov, a v Gojkovi kupici še nekoliko vina.

»Hm, kaj bi to zametala?« si je mislila Neža. »Šparglji so dobri, in gospod mi jih privošči le redkokedaj!«

Nato se je vrgla v naslanjač, si otrl usta z nekoliko zamazanim predpasnikom ter prijala s koncem kazavca in palca za prvo špargljevo stebelce ter ga privlekla rahlo iz olja in kisa. Stebelce se je zvilo z glavico nizdoli, a Neža je dvignila roko više, pokazala rumene zobe, približala usta stebelcu ter počasi in slastno srkala sok iz podolgovatih celic. Neužitne ostanke je polagala na mali krožnik, ki je bil že ves poln recljev; a prsta je takoj zopet vtaknila v usta in ju oblizala po vrsti — najprej kazavec, a takoj za njim še palec. Kmalu nato je privlekla z oblizanima prstoma s krožnika še drugo stebelce, takoj potem tretje, četrto . . . dokler ni ostalo na njem samo še malo olja in kisa.

»Ali to je tudi zdravo — kis pa olje«, si je mislila Neža, privzdignila krožnik k ustom ter začela šumno srebati rdečkasto-rumeno tekočino.

V tem hipu je zadela z nogo pod mizo ob pismo, da je le-to rezko zaškrtalo. Brišoč si s predpasnikom mastne ustnice, se je pripognila ter pobrala list.

»Kaj pa je to?« je hušknila ter začela odvijati pisanje. »To pa moram videti! Bržkone je padlo pod mizo kateremu komiju . . . Haha, to bode pa morda kaka skrivnost!«

Neži od radovednosti zatrepečejo ustnice. Toda pisava je bila tako drobna, da daljevidna Neža ni skoro nič videla, zlasti ko itak ni bila Bog ve kako učena in izurjena v čitanju. Treba se je bilo seveda pripraviti na trudapolno delo! Z zlobnim smehljajem je segla

po Gojkovo kupico ter jo izpraznila v dušku. Ali tačas je zagledala za kupico ključ do kleti; usta so se ji raztegnila skoro do ušes od samega veselja.

»Joj, vendar ga je zopet pozabil!« je radostno vzkliknila. Naglo je stlačila pismo v žep, pograbila ključ ter hlastno odšla skozi vrata.

V kuhinji je potegnila iz omare dve zeleni steklenici, v katerih je bila preje kislá voda, ter je stopila z njima po temnih, ozkih stopnicah v klet.

Kmalu nato je bilo zopet vse v redu: ključ na prejšnjem prostoru na mizi, a steklenici sta tičali v njeni globoki, starinski skrinji.

»Saj mu opravljam vse v redu in brez godrnjanja prenašam vse njegove sitnosti, in to za tako borno plačilo!« si je Neža tešila vest. »Tako zveste kuharice ne bi dobil nikjer več! Res mi da vsaki dan kozarček vina; toda pri kuhanju se človek tako grozno užeja, da nihče ne bi verjel. In vodo piti je tako nezdravo!«

Neža si je obrisala pot s čela ter sedla v kuhinji za mizo na nizek, slamnat stol. Takoj potem je privlekla zopet pismo iz žepa ter začela zlogovati: »P . . . re . . . pre . . . d . . . r . . . a . . . dra . . . g . . . i . . . gi mo . . . j . . . moj . . . Go . . . j . . . ko . . . Gojko!«

»Aha, to se pravi: predragi moj Gojko!« je vzkliknila Neža ter od osuplosti pozabila, da bi zaprla usta.

Naglo je vtaknila nos zopet v pisanje ter zlogovala dolgo, strašno dolgo . . . A pri vsakem stavku so se ji bolj kremžila usta, in ko je vse prečitala, je prasnila v glasen in gromek krohot.

»Jej, jej, to je pa nekaj vredno! Gospod bode pa imel sina . . . majhnega sinčka . . . ljubeznivega sinčka . . . ali pa — morda hčerko — lepo malo punčico . . . Joj, joj — pa je menda ne bode preveč vesel . . . Zato je bil videti tako prepadel. Hm, hm! — Toda nesimo pismo na prejšnji prostor, da ne bode kaj sumil! O priliki pa že morda porabimo to skrivnost — utegne nam morda še kedaj koristiti!«

Ko je položila pismo zopet pod mizo, se je vrnila v kuhinjo.

»Oh, spodobi se«, je mrmrala med zobmi, »kaj se spodobi? . . . Spodobi se, da ga na to srečo in bodočemu prvorojencu na čast zvrnem kozarček! Ha, ha!«

Potegnila je steklenico iz skrinje in natočila kupico; izpraznila je prvo, drugo čašo ter izpraznila steklenico že nad polovico.

Tedaj je pa namah začutila neko drugo potrebo. V kotih ob očeh so se ji prikazovale solze, debele kakor leščniki. In polzele so

ji nizzdoli po licih, preko slinastih ust, po mastni bradi, na umazano jopo . . .

»Ah, uh, in jaz sem ga tako rada imela našega gospoda — tako rada«, je jecala glasno in stopicala po kuhinji. »Gradila bi bila hišo nanj, a zdaj vidim, da je tako velik — tako velik grešnik! . . . Uh, uh, tako rada! . . . In včasih sem mislila, da gleda morda kaj za mano! . . . Uh, tako rada! . . . A zdaj pa bode imel že otroke . . . uh . . . nezakonske otroke! Uh, uh, tako rada! . . . In tako mi je plačal mojo zvestobo . . . ah!«

Po ti lamentaciji je sedla zopet na stol, naslonila glavo na laket svoje desnice, in v hipu je sladko zadremala . . .

V.

Drugi dan, v nedeljo popoldne, se je bila zbrala v Velem polju v gostilnici poslanca Bratoviča mnogobrojna družba. Pred gostilnico raste na peščenem, kamenitem in puščobnem svetu mlad, vsako leto sproti obsekan divji kostanj, da ne more napraviti nikdar poštene senčne krone, da mu vsako leto požene le po nekoliko kratkih in šibkih vejic, katere potrga burja večinoma že takoj pod jesen. Pod tem zglednim kostanjem je bilo danes pogrnjenih nekaj podolgovatih miz z rdečimi, belo obrobjenimi prti; okoli miz pa je sedela trška gospoda, dozdej še nekako resna in tiha.

Od daleč so izza oglov nizkih, zunaj od deževja izpranih hiš iztezavali Velepoltci svoje vratove ter gledali, kako gospoda je in pije. Nekateri otročaji so se celo približali mizam ter s palci v ustih zrlji topo po družbi in požirali sline, kadarkoli je kdo od onih srečnejev nastavljal čašo na ustnice ali rumeni rogljič prigriznil k črešnjevo-rdeči svinjski gnjati.

Pri manjši mizi, takoj pod kostanjem, je sedela vsa družina Grahorjeva, a pridružili so se ji bili Šahar, Gojko in Weber.

»Tako je bilo že tistikrat«, je nadaljeval Grahor započeti razgovor. »Živelo se je in tudi nekaj prihranilo. Ali pomogle so k temu tri reči: prvič je bilo takrat še malo prodajalnic, v okolišu po več ur morda samo ena; drugič so bile dobre letine, in ljudje so imeli denar ter plačevali sproti; in tretjič, mi smo bili varčni, zelo varčni, gospod!«

Grahor si je pogladil sivo brado in se ozrl samosvestno po drugi družbi. Gojko je zardel ter povetil oči; mislil je, da zadnje besede lete vprav nanj, da ga je hotel Grahor z njimi samo ščipniti.

Ali ta nanj res niti ni mislil.

»Sploh je varčnost zelo redka čednost«, je govoril Grahor. »Kmet se trudi in ubija celo leto, to se pravi spomladi, po letu in jeseni; a ko kaj pridela in večino svojega pridelka proda, tedaj ga vidiš po zimi dan za dnem v gostilnici, kjer pije, je, kriči in se baha, dokler se mu mošnja popolnoma ne izprazni in še nekaj dolga napravi. Pri tem pa vedno stoka, kako slabo se mu godi, kako velik revež je, kako ga tarejo davki. A najhujši in največji davek, ki mu uničuje dušo in telo, si naklada sam! — Nič ne verujete, skoro vsaki kmet bi si lahko pomagal sam, ako bi le hotel varčiti! Ne pravim, da bi obogatel, ali živel bi lahko skromno in mirno. Najžalostnejše je pa to, da zapravljajo najhujše taki, ki tiče najbolj v dolgovih!«

»To je pa res«, pritrdi Šahar; »one, ki kaj imajo, je videti le redkokdaj v gostilnici, a oni, katerim je eksekutor vsaki dan na durih, se jih drže kakor klop kože.«

»Kaj pa delavec? Ali ta ni prav tak?« pristavi Weber. »Po cele dneve se trudi in muči, a ko pride sobota in potegne one borne groše, katerih tako težko čaka doma obila družina, ali mislite, da je prva njegova pot domov? Kaj še! Po poti se mora ustaviti tam, kjer »Bog roko ven moli«. In tako je sredi tedna že zopet suh. — Ali kaj je šele to proti učinku alkohola! Ali ni tak človek v pijanosti sposoben za vsako hudobijo, ali ga njegove druge strasti ne premagajo v takem stanju vse bolj nego v treznosti? Pretep, prešeštvo, izdajstvo, in kar je takih lepih čednosti — odkod izvirajo vse te?«

»Kaj pa mi vsi?« vpraša resno Grahor. »Ali nismo tudi mi taki? Kjer moremo, obsojamo kmeta, delavca, sploh nižje stanove: ali smo pa morda mi sami kaj boljši? — Ako imamo le prosto uro, pa jo najraje ubijemo v gostilnici; ako nas vabi lep dan na prosto, takoj smo pripravljeni, a pot nas navadno vodi zopet v — gostilnico! Koliko bi se prihranilo in obrnilo po potrebnějšíh potih, ako bi se znal človek ubraniti izkušnje! — In pustimo sebe, pa pogledjmo v višje stanove! Koliko ogromnih vsot se ondu potrosi za alkohol, kake orgije obhajajo bogatini pri alkoholu, dasi rafinovanem in požlahtnjenem! Kako bi se s tistimi vsotami dalo razpolagati v blaginjo človeštva! — Toda, pustimo to, prežalostno je! Ako hočemo poboljšati kmeta in delavca, tedaj mu morajo dajati najprej zgled višji stanovi, dajati mu ga moramo tudi mi!«

Posledica tega razgovora je bila, da ni bil gostilničar nič prav zadovoljen z Grahorjevim omizjem. Grahorjeva družina je imela vsa pred seboj še vedno prvi poluliter in še tistega je mešala vedno z

vodo. A Gojko, Weber in Šahar so jo posnemali nehote; vedno so še čepeli pri prvi četrtinki.

Toda ena sama četrtinka ne vzbudi pravih misli, ne privede človeka do potrebne zgovornosti. To je dobro vedel Gojko, a prav danes je potreboval najbolj tega daru. Ob ugodni priliki je tedaj zdrsnil v vežo, kjer je našel gostilničarjevega sina.

»Janez, pojdiva v klet, in tam mi daj pol litra najboljšega, da ne bode videl nihče. Pred temi ščipavci tam pri naši mizi si človek niti žeje ne more ugasiti!«

In Janez ga je odvedel po temnih stopnicah v hladno klet ter mu natočil »od zida«. Hlastno ga je zvrnil Gojko zaporedoma tri čaše ter hotel plačati.

»Že dobro, že dobro«, je velel Janez; »tukaj ne plačate danes ničesar, pa prihodnjič! Ali ga hočete še kozarec?«

»Naj pa bo«, pravi Gojko, brišoč si mokre brke.

Vse to se je izvršilo v nekaj minutah, in skoro nato je že sedel Gojko na svojem prejšnjem prostoru, kakor se ne bi bilo nič zgodilo; samo v lice je bil nekoliko bolj rdeč, in oči so se mu za spoznanje bolj svetile.

Toda kmalu zatem je izginil na nekoliko hipov Šahar, in tudi on se je vrnil z nekim živahnejšim izrazom na mastnem obrazu. Samo Weber se ni ganil nikamor, a s porednim smehljamem okoli ustnic je opazoval svoja tovariša, kakor bi hotel reči: »poznam vaju!«

Druga družba je postajala glasna, in semtertja je že kdo natihoma tudi poskusil, kako bi se dalo kaj lepega zapeti; a nekateri so skoro preglasno pripovedovali zanimive in pikantne anekdote iz življenja svojih znancev in prijateljev. Mladi gospodje so se šumno smejali, a gospodične so se muzale, povešale oči ter se drezale s komolci, s koleni ali z drobnimi nožicami pod mizami.

Polagoma pa je mladina zapuščala svoje prostore ob mizi ter odhajala po veži na vrt. Nekateri so se razkropili po stranskih potih, vodečih po bližnjih njivah med zelenim grmovjem in drevjem, drugi so odšli po vinogradih, ležečih na obronkih položnih brežin. Samo priletnejši gospodje so ostajali pri mizah in pogrevali ter oživljali z rujno kapljico zastarele spomine.

Grahor tudi ni mogel več sedeti. Vstal je z družino ter krenil po cesti navkreber, a zavil kmalu na ozko pot. Z njim so odšli tudi Gojko, Šahar in Weber. Kmalu se je napravilo tako, da so Grahor, njegova soproga in Šahar zaostali, nekoliko pred njimi pa sta stopala Pavlina in Weber in pred tema Ana in Gojko.

Pot se je vila z nizkega vrha v dolino, od začetka med samim laporjem, ki se je kršil in škripal pod vsako stopinjo ter je bil opolzeli in slinasti kakor polž. A polagoma je svet prehajal v ilnata tla, ki so bila suha in trda, kakor bi bila od cementa. Ob straneh se je prikazovalo nizko gabrovo grmovje, med katerim je počepal v malih presledkih črni trn. Kolikor so šli niže, toliko je postajalo grmovje gostejše, in v njegovi senci se je ščeperila bujna, visokorasla, ostroroba trava; a doli v ozkem jarku je žuborel čist, srebrni potok, vijoč se proti malemu malinu. Onkraj potoka se je vila pot zopet navkreber ter je tu zašla med gosto, bujnoraslo rastlinje, za katerim so se pričenjali velopoljski vinogradi . . .

Ana in Gojko sta stopala dolgo v prisiljenem, vsaki hip zastajajočem razgovoru; oba sta bila razmišljena. Ko sta pa prišla v ozko dolinico do potoka, čez katerega ni bilo brvi, ampak jo je nado-meščalo nekoliko opolzlilih kamenov, okoli katerih se je penila voda, da je pljusnila včasih celo čeznje, tedaj je stopil Gojko prednjo ter ji podal roko. Kako mehka, kako prožna je bila ta roka, katero je celo nekoliko prekrepekko stisnil v svoji desnici! Ana je stopila na prvi kamen, stopila na drugi, a Gojko je bil vendar za kamen pred njo. Ko je pa stopila na zadnji kamen in je Gojko že stal na drugi strani, se je kamen nenadoma zazibal pod njenimi nogami, in noga ji je hotela zdrkniti v vodo; zavpila je. Tedaj se je Gojko naglo ozrl proti vrhu, a ko je videl, da ni še nobenega blizu, jo je v tistem hipu krepko potegnil k sebi, in preden se je zavedela, je bila na kopnem — v njegovem objemu. In pozabil je vse, jo stiskal k sebi ter poljubljal nje usta, oči, čelo, vrat — strastno in kipeče. Zastonj se mu je izkušala izviti. Šele, ko so se začeli izza ovinka glasovi, jo je izpustil ter hotel stopati dalje po poti . . .

Toda Ana se ni oddalila. Stopila je k bližnjemu grmu, in s tresočo roko je trgala zelenje z njega. Razburjena je bila, kakor še nikdar v svojem življenju. Odkar ji je bil Gojko razodel svojo ljubezen na grajščinskem vrtu, je vedno razmišljala, kaj naj bi ukrenila v ti zadevi. V svojem srcu ni čutila zanj prve dni ničesar, a vendar je morala čestokrat nanj misliti. In premenila je svojo sodbo o Gojku ter ga začela nekako spoštovati, ker se je znal vesti vljudno, ker je v družbi prej premislil vsako besedo, preden jo je izgovoril, ker je bil čez dan vedno delaven in videti tudi zmeren in resen, a pred vsem nji docela vdan. Zraven ga je začel hvaliti tudi Grahor kot pametnega in delavnega človeka; le-to je močno vplivalo nanjo . . .

Ana je bila že v petindvajsetem letu svoje dobe, in dozda se ji ni bila pokazala še nobena resna prilika, da bi se mogla omožiti. Zda se je to zgodilo prvič. In bila je dovolj praktična in pametna, da ni hotela takoj zavreči ponudbe, kakršna se ji morda ne prikaže več tako hitro. Gojko je bil videti v dobrih odnošajih, in dasi bi tudi ne živela pri njem kakor velika gospa, pa bi bilo njeno življenje menda vendar dovolj ugodno. — Kolikor bolj je vpoštevala te razmere in jih tehtala, toliko bolj se ji je začelo nekaj gibati v njenem srcu, in nazadnje že ni več s strahom mislila na to zvezo kakor prvi dan.

In ko jo je danes tako burno objemal in poljubljal, se ji je razrahljalo srce, in vzkliko je nekaj v njem, kar je bilo podobno ljubezni . . .

Gojko ji je govoril s tihim, rahlim glasom:

»Ali smem upati?«

Ona se je samo ozrla in mu podala molče roko.

»Kdaj smem vprašati gospoda očeta?«

»Kadar hočete!«

Zopet jo je hotel potegniti k sebi, a Pavlina in Weber sta ju že videla.

»Ali ne pojdeva dalje?« jo je vprašal ter hotel naprej.

»Ne — bolje je, da počakava«, je odgovorila ona.

Kmalu nato sta nadaljevala svoj pot skupno s Pavlino in Webrom.

Pavlina je bila tudi videti nekam razburjena, a Weber raztresen in vsaki hipec bolj melanholiki.

Ko so bili dospeli proti vrhu vinogradov, se jim je odprl lep razgled po dolini, a tudi na belo okrajno cesto, ki se je vila v ključih proti vrhu.

In tja na to cesto je bil neprestano obrnjen pogled Webrov. S palcem in kazavcem si je nervozno vihal in natezal rjavkaste brčice ter zrl sanjavo tja doli. Ali v tem hipu se je stresel, se obrnil proti družbi ter dejal hlastno:

»Gospoda, oprostite!«

In izginil je z naglimi koraki na desno doli v jarek, a takoj se je prikazal na nasprotnem robu in hitel čez kamenje proti cesti. Zrli so za njim.

Tam po cesti je počasi lezel navzgor rjav konjič ter vlekel za sabo nizek koleselj; na vozu sta bili videti dve osebi, voznik in zadaj gosposdična z belim slamnikom in rdečim solnčnikom.

Weber je bil kmalu pri vozu. Videti je bilo, kako se je gospodična obrnila, iztegnila roko proti njemu, kako jo je ta takoj nesel proti ustnicam, a potem naglo izpustil, se obrnil ter se, hiteč črez kamenje, zopet vrnil kakor brezumen . . .

»To je učiteljica Demetrija, ki se seli«, je opomnil Gojko. »Z Webrom sta se imela rada!«

Ana ni odgovorila ničesar, a Pavlina je prebledela in črtala s solnčnikom po pesku velike črte in kroge . . .

* * *

Ko se je vrnila Grahorjeva družba h gostilnici, so bili že vsi drugi tamkaj zopet zbrani. Gospodične so si bile nabrale velikanske kite pisanih cvetlic, a tudi gospodom so gledale cvetice iz gumbnic. Sedeli so zopet okoli miz, si pripovedovali, se smejali, nekateri tudi peli in ukali. In gostilničar je zopet nosil pijačo . . .

Pozno je že bilo, ko so stopali proti domu, in mesec jim je razsvetljal cesto, po kateri so celo tekali in se vrteli kakor otroci. Nekateri pa so se držali pod pazduhami in se zapletali črez cesto ter se hvalili, kako so se danes dobro imeli . . .

Najbolj mirna in tiha je bila družba Grahorjeva, ki se je vračala skoro molče.

VI.

Pozno v noči je še taval Gojko po svoji spalnici. Na mizi je dogorevala sveča ter le nejasno obsevala sobno opravo, ki je vztrepetavala pod tresočimi, blede-svetlimi žarki ponočne luči, kakor bi bila oživila. Postelja v kotu je bila napol odgrnjena in je kazala bele, po svežem perilu vonjajoče rjuhe, a okno na vrt je bilo odprto na stežaj.

»Kako je zdaj še vse pusto, kako žalostno po mojih sobah«, si je mislil Gojko in obračal svoj pogled po koteh. »A v kratkem bode vse to oživel, vse bode zadobilo izraz zadovoljnosti; kajti pride ona, ki donese s seboj novo, čilo življenje — ona, ki izpremeni s svojo navzočnostjo to puščavo v najbujnejši vrt ljubezni!«

Gojko je bil srečen, ali vsaj mislil je, da je srečen. Spolnila se mu je bila njegova želja; ona mu je dovolila, da sme prositi očeta njene roke . . .

In zaveroval se je v svojo srečo in si zidal zlate gradove v oblake, in zadovoljnosti si je mel roke. Naslonil se je na okno ter zrl doli na vrt, kjer so metala drevesa dolge, temne sence po potih in vrtnih zidovih v bledem, trepetajočem mesečevem svitu.

Toda hipoma ga je nekaj streslo. Spomnil se je bil pisma, katero je prejel pred dvema dnevoma. In oglasila se mu je vest.

»Kako moreš biti srečen, ko kupuješ to svojo srečo z nesrečo drugega bitja, ki te je ljubilo tako srčno, ki te ljubi še zdaj, in na katero si navezan celo s krvno vezjo! Koliko jih je na svetu, ki so grešili še manj nego si ti, a so vendar skrajnje nesrečni! — Zapomni si: vsaki greh se maščuje — maščuje posebno greh, kakršnega si storil ti! Nikdar ne bodeš srečen, zapomni si to. Izpreglej ter popravi, dokler je še čas!«

Tako mu je govorila vest. A Gojko je stresel z glavo.

»Ne — prepozno je! Plačal jo bodem, kolikor vem, da ji gre, pa je stvar pri kraju! Kdo bi me mogel siliti, da naj jo vzamem?! In ako jo plačam, bo vse poravnano; mislim, da bodem srečen!«

A domišljivost mu je pričarala proti njegovi volji pred dušo nekdanje lepe čase, in preživeti jih je moral danes zopet v duhu, kakor jih je že večkrat prejel . . .

Kako je bilo še pred letom v mestu! Zahajal je slednji večer tja ven v malo predmestno hišo, kjer je s svojo materjo prebivala ona — lepa, skromna Ivanka — ki ga je pričakovala vedno tako nestrpno . . . Obljubil ji je bil zakon, dasi je vedel, kako je ubožna, da nima drugega nego pridne roke, katere znajo jako spretno vbadati šivanko. A on jo je ljubil z vsem srcem, in ona se mu je bila vdala z vso dušo, z vsem telesom! In še pozneje, ko je bil že v trgu, jo je posečal večkrat v mestu . . . In ti njegovi obiski so ji nakopali sramoto . . . V tem pa se je on vedno bolj ohlajal, začel razmišljati bolj praktično, in nazadnje ji celo ni nič več pisal . . .

V te spomine se mu je vrivala podoba Anina, in Gojku je prihajalo vroče; začelo mu je vreti in kipeti v glavi, da si je moral tiščati vroče sence . . .

Zaprli je okno, se naglo slekel in legel v posteljo, da bi zaspal, da bi zadušil v spanju te spomine, da bi si utešil vest; toda dolgo ni mogel zatisniti oči. Naposled je sklenil, da odpotuje v nekolikih dneh v mesto do nje, da tam najprej uredi to stvar, a šele potem stopi pred Grahorja.

Ko je pozno zadremal, so ga trapile grozne sanje, da je vstal zjutraj z mučnimi bolečinami v glavi . . .

Čez dva dni se je odpravil Gojko v mesto, odkoder se je vrnil takoj dan pozneje zelo slabe volje. Nekaj dni potem je stopal vedno čemerin in s povešenimi očmi po svoji prodajalnici ter vedno go-

drnjal. Ogibal se je družbe, vsaki večer je odšel v svojo sobo takoj, ko so zaprli prodajalnico, ter sploh mnogo razmišljal . . .

Neki večer ga obiščejo Šahar, Weber in Bindišar.

»No, kaj ti je? Ali pojdeš v samostan, da vedno čepiš doma? Kaj ti je, duša?« je vpil Šahar.

Gojko se je držal kisló.

»Se li ogiblješ Grahorjevih?« je vprašal Weber.

»Oj, gotovo je dobil — košek«, pripomni Bindišar.

Gojko jih odvede v sobo zraven prodajalnice, in kmalu je stala steklenica vina pred njimi.

»Gospodje, to ni šala, ako se človek ženi«, meni počasi in važno Gojko. »Dobro je treba prej premisliti, preden si obesiš jarem na vrat!«

»A, ženiš se! To je pa kaj drugega!« de Weber.

»Torej to premišljevanje te muči? — Hm, videlo se mi je, da je Ana jako molčča, odkar te ni v njih družbo«, omeni Šahar.

Gojko je zardel; pri teh besedah mu je začela kri nagleje krožiti po žilah. Zvrnil je naglo čašo vina, takoj nato drugo, in tako se je siloma otresel melanholije, ki ga je trla.

»Dobro, nocoj pojdem z vami v »hotel!«« je dejal nato. »A takoj jutri se odpravim k staremu Grahorju ter zasnobim!«

»Bravo, tako je prav«, mu pritrdijo vsi in izpraznijo na to srečo še nekoliko steklenic . . .

Ko se je bil vrnil Gojko pozno iz »hotela«, je potegnil iz omare steklenico žganja, natočil ter zvrnil zaporedoma nekoliko čašic.

Ves omamljen, a nekoliko bolj miren je legel v posteljo.

(Dalje prihodnjič.)

Tam zunaj je sneg.

Tam zunaj je sneg
in burja neznanka,
a tebe, nevnanka,
le radost in smeh.

Ah, vse drugo je šlo,
le tvoj pogled žari še,
tvoje lice rudi še
kot nekdanj lepo.

Ni več na vrtih
lepih rožic razvitih,
vijolic ni skritih,
lilij belih kot sneg.

Toda ti si krasna,
tako strastna in vroča
in sredi naročja
ti vsa si moja.

Dragotin Kette.

Na blejskem otoku.

O d daljnjih, zapadnih strani,
od senčnatih, tihih lok
prihajam sem k tebi, Marija,
na blejski otok.

Ne žene, oh, grešnika semkaj
kesov me nemirnih vihar,
le s prošnjo prav tiho poklekam
pred zlati oltar.

Glej, v srcu je mojem noč zla,
noben žarek v njem ne vztrpeta,
in jezero misli prečnih
v njem prostora ima.

Ah, čuj me, Devica Marija,
usliši mi prošnjo to:
V tem srcu tak temnem presvetla
naj luč zopet bo.

Kak lahko pač to mi storiš!
Obdaja te zvezd milijon —
oj, stemne še naposled ti lahko
presvetli tvoj tron.

Med njimi posebno še ena
~~nevarna ti, kroginja,~~
ah, čuj me, to vrzi na zemljo
v to temo srca ...

Zavzdihnem, zaklenkam nato,
da me čula, uslišala boš,
in v pušico medno spustim tja
enajsti svoj groš.

Aleksandrov.

Saba.

Kraljica Saba ima krilo
kot mehke pajčolan,
kot svod nebesni polunočni,
ves z milijardi posejan.

Kraljica Saba ima čašo,
prelestno čašo od zlata,
na dnu te čaše spijo
slasti vesoljnega sveta.

Oči ima kraljica Saba,
oči kot dijamanta dva —
vsakdo, ki v nje pogleda,
obsodbo svojo tam spozna.

In vsak dan se obleče Saba
v čarobno krilo žalostna
in vsak dan z belo roko
privzdigne kupo od zlata.

In lepe nje oči hitijo,
kjer ljubi cedra Libanon —
vsi narodi pred njo klečijo
in čuvajo drhteč nje tron ...

Aleksandrov.

Romanca.

Iz sprednje mračne, tihe sobe V boli še neizrečeni
solzeče harfe glas zveni, mre mu pogleda živi žar,
na divanu ob lepi ženi poln sreče in tesnobe
sloni ljubimec mlad. izvije zdih se vroč.

»Do polnoči, čuj, luna čaka,
do polnoči, čuj, spi bridkost —
sklonila se je, tiho plaka,
prostost, prostost . . .

Aleksandrov.

Mir.

Zvezdá nebroj
blešči pokoj,
lahno zlati
noč pod seboj.

Vse brez glasu,
polno miru . . .
In bolj žari
se plašč Bogu.

Aleksandrov.

Pri stricu.

Sestradan in žejen, z dolgom ogromnim
namerjal sem ravno popiti strup . . .
tedaj se bogatega strica spomnim,
in dušo kot blisk mi prešine up.

Spočetka sem čutil nekako tesnobo,
a srčno bil zmogel sem dušni razdvoj.
Potrkal, k sorodniku stopil sem v sobo —
pogledal me je in me spoznal takoj.

Sedel mi je sam pri široki mizi
in usta nabral v prisiljen nasmeh;
okoli so spale daleč in blizu
pobožne knjige po stolih, po tleh . . .

Začel sem. Glasno mu vse potožil,
kako me obup razjeda pekoč.,
Na prsi sem burno roko položil
in milo zaprosil: »O stric, pomoči!

»Pomoč? Hm, le neumen ne bodi!
Pomoč? Hm — meni je jako žal!
Odkodi naj jemljem, te prašam, odkodi?« ...
Z verižico zlato se je igral.

»Da nisi potreben, ne rečem ravno,
berač pa vendar še nisi vsaj.
Vse to so drugi trpeli že davno« ...
Mašil si je v usta prav tolst založaj.

»Železu obliko zada udarec,
baš preje sem bral tam v knjigah nekje,«
— popil je hitro vina kozarec —
»tako i moža udarci store.«

»Sicer pa, kdor sam je v bedo zabredel,
trpi naj jo sam — to vedno velim.«
Na mehkem divanu se je presedel,
in pokala so peresa pod njim.

»Jaz tudi mislim, da moliš premalo.
Vse, kar imamo, deli nam Bog.
Le njemu prošnjo, njemu zahvalo.«
Vrtel je pridno palca okrog.

»Le pojdi! Pokora je pač pokora.
Kaj maraš — zdrav si kot ptič.
Vsak človek na svetu trpeti mora.
Brez zatajevanja, ljubček, ni nič.«

Jaz pa sem bežal brž čez stopnice —
In komaj prišel sem do vežnih tal,
na dvoje mi zlezlo je blede lice,
in na vse grlo sem se zasmijal.

Anton Medved.

O poezijah Jenkovih.

Spisal dr. Janko Bezjak.

(Dalje.)

Rad bi teh in drugih podobnosti pa ne smemo trditi, da Jenko ne bi bil sam svoj, ampak da bi bil samo posnemavec; take sličnosti ne kratijo njegove pesniške vrednosti. Saj je naravno, da nam ostane marsikatera misel in podoba v spominu, prebirajočim čestokrat poezije pesnika, ki nam ugaja. In če jo porabimo, kaj to de? Le v tem, kako jo porabimo, se kaže ali duhovitost in izvirnost ali pa nesamostalnost in slepo posnemanje. In tu se vidi Jenkova izvirnost ter prava pesniška nadarjenost; nikoli ne posname popolnem in nepremišljeno, ampak vsekdar zasuče misel malce drugače nego Heine, a vsekdar predružači podobo z malimi potezami, da postane poleg vse sličnosti popolnoma nova. O tem se lahko vsakdo prepriča sam, a vidi se to tudi že v zadnjih, gori navedenih vrsticah Jenkovih, če se njih vsebina primerja z mislijo, ki jo je Heine izrekel v onih dveh verzih. —

Oglejmo si še dalje nekatera sredstva, katera rabijo Jenku, da doseže poetiški smoter!

Posebno rad uporablja, da bi povišal učinek svojih poezij, nasprotje. To sredstvo je hvaležno, ker močno vpliva na čitatelja ter poslušavca; saj služi tudi drugim umetnostim, zlasti tudi slikarstvu. Toda dočim v ti umetnosti nasprotja zremo ter gledamo, jih v poeziji slišimo ter si jih predstavljamo. Dve nasprotni predstavi namreč druga drugo pojasnjujeta ter izmed drugih in nad druge povzdigujeta, po nasprotnih predstavah pa se zbuja tem močnejše čuti bravčevi.

Pesnik vzporeja in protistavlja žalostne in vesele položaje, tožne in radostne slike, prijetne ter neprijetne pojave, posamne reči ter njih lastnosti.

Kako čuda lep ter po svojem kontrastu ginljiv je primeroma deseti izmed »Obrazov«!

Mati, katera je izgubila svojo mlado hčerko, kleči ob črni jami, krijoči hčerino truplo, in bridke solze lije; krog in krog pa jo obdaja cvetoča narava. »Pomlad po grobovih cvetje rszsipava«, pravi pesnik ter nas čudno gane s tem nasprotjem. Predstavljamo si tukaj cvetoče lice pomladi, cvetje sipajoče, tam grobove, krijoče trohno in gnilobo. Naposled še čitamo slično nasprotje:

»V joku svojo zgubo
Človek Bogu toži,
Slavec, drobní slavec
Pa vesele kroži« . . .

Prva kitica pesmi »Na grobeh« se glasi:

»Po grobeh sem hodil, kjer trava zelena
Z trohljivosti, znamenje upa, poganja,
Po grobih, kjer starost leži položena,
Kjer v prahu počiva lepota nekdanja.«

Dalje najdeš sličen kontrast v pesmi »Gori«, v kateri bereš sledeča dva verza:

»Ko jaz v gomili črni bom počival
In zelen mah poraste nad menoj —

In še enkrat ga zaslediš malo drugače v prvi sliki 7. »Obraza«:

»Zelen mah obrasta
Zrušene zidove;
Veter skozi diha
Žalostne glasove.«

Ali vzemimo pesem »Pri oknu«! Zima je. Ledene, bele cvetice pokrivajo okno, h kateremu pritika goreče lice svoje zapuščena deva. Srce ji poka žalosti; kajti po snežni cesti se pomikajo vrste sani, na katerih sede svatje; med njimi »lep in najlepši ženin je mlad«, ki bo v malo trenutkih drugi zadal svojo zvestobo. Pri teh mislih nesrečno dekle obupno vzdikne:

»Večni Bog, mili Bog, drži me Ti,
Da mi ubogo srce ne skopni?«

Ali nas ne pretrese globoko ta obup, ki ga riše pesnik v nasprotju z brezskrbno radostjo veselih svatov?

Oglejmo si drug prizor! Spet je zima. Tam vidimo vesele vaške otroke, ki se vozijo na saneh po debelem snegu, četudi »tenek veter zunaj piše« — tukaj starčka v gorki sobi, ki si »na tihem solze briše, zroč veselo mladino in spominjajoč se lastne minole mladosti. Sicer pa bomo »Zimski dan« pozneje še nekaj natančneje analizovali.

Prav tako dobro je pogodil naš pesnik oni prizor, katerega nam predstavlja v prvi svojih »Obujen«. Čitajoč te kitice, sami čutimo neko dobrovoljnost in dobrodejno veselost: nasprotja med dežjem ter zunaj razsajajočo nevihto in pa sladkim veseljem, katero uživa pesnik v topli sobici poleg svoje ljubice, ne bi bil mogel risati ljubkeje. Na um nam prihajajo nehote besede Tibulove:

Quam iuvat inmites ventos audire cubantem
 Et dominam tenero detinuisse sinu.
 Aut gelidas hibernus aquas cum fuderit Auster,
 Securum somnos imbre iuvante sequi . . .

V drugem »Obrazu« stoji trdi hrast mehki lipi nasproti. K ti pesmici se pozneje vrnemo še enkrat.

V šestnajstem »Obrazu« čitamo spet nasprotje v naravi: drobna mravlja si zida na zemlji varno mravljišče, orcl pa si stavi gnezdo na višine,

»Svet s perotjo meri
 Čez vrhe, globine.«

Ako še naposled čitateljevo pozornost obrnemo na gori navedeni dve kitici pesmice »Moja pesem«, kjer pesnik vesle solze svoje ter rože v nasprotje deva otožnim solzam ter vijolicam, tedaj smo menda dovolj dokazali, kako Jenko izkorišča to pesniško sredstvo, katerega se je posluževal tudi Heine v obilni meri. Iz Heineja naj zadostujejo tile primeri:

»Mein Herz, mein Herz ist traurig,
 Doch lustig leuchtet der Mai.« — (»Die Heimkehr«, 3.)

»Mag da draußen Schnee sich thürmen,
 Mag es hageln, mag es stürmen,
 Klirrend mir ans Fenster schlagen:
 Nimmer will ich mich beklagen,
 Denn ich trage in der Brust
 Liebchens Bild und Frühlingslust.« (»Die Heimkehr«, 53.)

»Es liegt der heiße Sommer
 Auf deinen Wangen;
 Es liegt der Winter, der kalte,
 In deinem Herzen klein.« (»Lyrisches Intermezzo«, 48.)

Der Tod, das ist die kühle Nacht,
 Das Leben ist der schwüle Tag.« — (»Die Heimkehr«, 89.)

Že doslej smo mogli opazovati, kako zna Jenko čudesno lepoto v naravi uporabljati v okraševanje svojih pesmi.

Obrnimo torej svojo pozornost na to sredstvo njegove modrice!

Marsikateri pesnik je že slikal krasoto narave, a mnogo jih je, katerim velja Prešernova puščica:

»Kdor pevecv peti kaj ne ve,
 O letnih časih kroži.«

A Jenkove slike, dasi očrtane le s preprostimi potezami, so vendar umotvori v najlepšem pomenu besede. Pesmi njegove, semkaj spadajoče, so prave, slikovite in žive podobe narave in njenega življenja; narava pesniku ni mrtva stvar, ampak polna je najzanimi-

vejšega, tajnega ter očitega gibanja. Rožice, krasne ter dehteče, šumeča drevesa, zeleni gaji, svetlo solnce, tiha luna, jasne zvezdice, bučeči vetrovi, sivi oblaki, ptičje petje — vse, vse vabi, mika, navdušuje pesnika. On pa vse navdaja in navdiha z življenjem, vsa narava živi, govori, vsa narava čuti z njim, poje z njim.

V ta namen mu služi splošno sredstvo pesniško: personifikacija. Evo nekoliko primerov:

»Roži mlado lice
Zarudi kot zarja,
Fanta njeno listje
Tiho nagovarja.« (»Obrazi«, 1.)

»Mehka lipa plaka,
Trdi hrast se smeje.« (»Obrazi«, 2.)

»Ko je solnce vstalo,	Solnce mi je reklo:
Dajal sem mu hvalo,	»Tebe, rož ni bilo,
Da na oknu rože	Ko mogočno z neba
Mi je obsijalo.	Zemlji sem svetilo.« (»Obrazi«, 5.)

»Kar oko doseže,
Smeje se narava,
Pomlad po grobovih
Cvetje razsipava.« (»Obrazi«, 10.)

»Čudno govorico	»Tod grede stopila
Kamenje oglašja,	Je devica name!«
Piš večerne sape	»Name tudi, name!«
K meni jo donaša:	Glasov sto povzame.« (»Obrazi«, 11.)

»Pesem glasna stresa
Pisane glavice,
Sestra k sestri stiska
Zarudelo lice.« (»Obrazi«, 25.)

»Zarja dan pripelje,
Dan darove razne,
S sabo nam prinese
Tožne in prijazne.« (»Obrazi«, 19.)

»Solnce rumeno
Goro zeleno
Zadnjič poljubilo je;
V krilo temine
Hribje, doline
Tiho zavili so se.« (»Slika«.)

»Tak' si lepa kakor zora,
Ko pripelje beli dan,
Da vzbudi zelena gora
Se iz težkih nočnih sanj.« (»Obujenke«, 9.)

Ne bi bil posebej navedel tega sredstva, ker je splošna last pesnikov, da ga ni Jenko rabil tako preprosto, resnično in povsem naravno, v popolnoma narodnem duhu in mišljenju. Baš v teh slikah svojih je nekam podoben Homerju. —

Drugo sredstvo, s katerim oživlja naravo v tvorih svoje domišljivosti, in katero izvira iz prejšnjega, je ogovarjanje neme prirode. Tako n. pr. govori mogočni gori v štirih krepkih vrsticah; le-tih zadnjo, naslanjajočo se na misel, da bodo narodu slovenskemu prišli jasni dnevi, je završil takole:

»Takrat moj narod, gora, mi pozdravi,
Nov rod ponosnih sinov in deklet!« (»Gori«.)

Sorško polje svoje pozdravlja, vrnivši se v rodni kraj, z ljubezni polnim srcem, vprašujoč ga:

»Al' sem ti še znanec,
Sorško polje,
Ker dolgo se nisva
Videla že?«

Pesnik nagovarja zvezde, vetrove, morje, slavca, škranca, razvalinó; nagovarja pa tudi druge reči, n. pr.:

»In srce, ti se ne vzbudiš!
In jezik ti ne govoriš!
Zdaj klije tebi dvojni cvet:
Pomladi cvet, čas mladih let.
Poglej, obrni se okrog« i. t. d.

Tudi pesmi svoji govori:

»Pesem, pojdi miloglasna,
V noči splavaj tja do nje« — (»V tihi noči«.)

Dasi nas torej pesnikove slike o naravi navdajajo z nežno radostjo, s čutom popolne zadovoljnosti; dasi nam pesnik predstavlja naravo živečo ter delujočo; dasi s tem zadostuje zahtevam strogega Lessinga, ki je bil hud nasprotnik slikajoče poezije; dasi bi nam tedaj Jenkovi umotvori, sem spadajoči, zadoščali sami ob sebi: vendar te slike pesniku niso končni smoter, niso zgolj sredstvo, s katerim hoče delovati na domišljivost čitateljevo ter ga tako razveseljevati; te slike so mu le sredstvo v dosegu drugega višjega smotra.

To nam potrjuje kratko premišljevanje »Obrazov«, ki smo jih že tolikrat navedli.

Niso zgolj obrazi narave; v njih najdeš globlji pomen: iz njih ti done naproti mehki, otožni glasovi o dvojni ljubezni pesnikov: o njega ljubezni do device in domovine; iz njih ti dijejo globoke resnice in žalostni prizori resnega života človeškega.

Pesnik v vvodni pesmi sam pravi:

»In srce umeje
Čudne govorice,
Ki jih govorijo
Zvezde in cvetice.«

Sivemu oblaku, z vetrom plavajočemu v daljnje kraje slovenske, naroča pesnik v tujini, naj mu pozdravi ljubico, šetajočo v ljubem, domačem kraju po vrtu, prav preprosto govoreč:

»Draga, zdrava bodi!« (III.)

Po mogočnem Dunavu plava ladja s pesnikom mimo logov, nesoč ga vedno dalje. In kakor nosi mogočna reka njegovo ladjo tako nosi njegovo srce vročo ljubezen:

»In mogočna reka
Nikdar ne usahne,
Pa ljubezen moja
Nikdar ne omahne.« (XVII.)

O večerni uri stoji poleg Save. Bistri val mu pravi, da hiti v južne kraje med njegove brate: pesnik pa mu da kratko, a tem srčnejše naročilo, v katerem je krepko izraženo vse njegovo iskreno bratoljubje:

»Srčno jih pozdravi!« (XII.)

Mehka lipa plaka večernemu mraku, da, četudi vsako pomlad iznova požene zelene veje, vendar pod kožo redi črva, kateri ji je vsekali krvavo rano. Trdi hrast pa se oholo smeje ter čaka njenega pada. Kdo ne bi vedel, katero žalostno resnico s politiškega neba našega je pesnik hotel označiti s to resno alegorsko sliko! (II.)

Mlada breza raste sameča med temnim borovjem, »v rodnem svetu tuja«:

»Tuja dolga leta	Veter nosi listje
Raste sredi lesa,	Sestram v daljne kraje,
Vetra moč jo maje,	Tam jim o samici
Listje ji otresa.	Poročila daje.« (XIII.)

Ni li ta breza najlepša, najznačilnejša podoba samečega naroda slovenskega, tujca v rodnem svetu svojem? Ta pesem pa nas močno spominja Heinejeve:

»Ein Fichtenbaum steht einsam
Im Norden auf kahler Höh',
Ihn schläfert; mit weißer Decke
Umhüllen ihn Eis und Schnee« i. t. d. (»Lyrisches Intermezzo«, 35.)

Lepa roža sramežljiva govori ubogemu mladeniču, da jo bo danes njegova ljubica nosila v rumenih kitah, ko se bo poročila z drugim; potem završi svoj odgovor:

»Ko ljubezni palo
Bode zagrinjalo,
Moje zadnje perje
Bo na tleh ležalo.« (I.)

Nasprotni, a slični dogodek iz življenja ljubezenskega riše pesnik v XX. »Obrazu«. Ves dan čaka dekle svojega ljubimca pri oknu, dokler ne posije »bleda luna«, ki ji pove, da je zunaj mesta hodil z drugo ljubico ter jo vodil za roke. Po teh besedah pa se hitro skrije za oblake,

»Da solzie ne vidi,
Ki jih dekle lije.«

Še razne druge snovi se vrste v teh »Obrazih«. Pesnik nam slika pobožno sosesko v cerkvi (VI.), ničevost in puhlost življenja (VII.), mogočnost solnca in slabost človeško (V.), izgubljeno bitko in izgubljene nade mladega junaka (VIII.). — O drugih mislih in prizorih v »Obrazih« smo že drugod govorili (o materi, ki joka ob grobu svoje hčerke, o želji pesnikovi, da bi bil pokopan na visoki Tatri i. dr.). — A večkrat ko čitamo te »Obraze«, bolj se nam omiljujejo, in vselej najdemo kako novo stran, ki je vredna našega občudovanja; na zadnje niti ne vemo, kateremu »Obrazu« naj bi dali prednost.

A ne samo v »Obrazih«, tudi v drugih pesmih, ki slikajo naravo ali prizore v nji, zasledimo tisti višji smoter, ki nam kaže čuteče srce ali resno stran življenja. Izmed drugih pesmi, ki so nam v mislih, naj tukaj označimo dve: »Zimski dan« in »Slika«! Vzlasti le-ta je krasna!

Rumeno solnce je že zadnjikrat poljubilo vrhove zelenih gora, hribi ter doline so se že zavili v nočno temino. Zdajci tam na iztoku luna prikaže svojo svetlo glavo. Vetrič pihlja in rahlo maje črnoze-lenkasto jezero: semtertja se zibljejo majhni valčki, v katerih leskeče sto in sto mičnih zvezdic. To je tako krasna slika, kakršnih čitamo le še v Goetheju in Heineju. Čitatelj vidi takorekoč pred seboj in občuti v sebi ta nepopisni, divni večer. In kako čudovito uporablja pesnik to podobo spet v etiškem zmislu! Čujmo!

»Nočna temina,
Slika spomina
Srečnih in žalostnih dni!
Zvezdam bleščečim,
Zvezdam brlečim,
Dnevi, enaki ste vi!

Jezero krasno,
Temno al' jasno,
Ti si podoba srca;
V tebi odseva
Vsakega dneva
Svit se mi ali tema.«

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Ivan Kunšič †. »Ljubljanski Zvon« je izgubil zopet čvrsto, čilo, mnogo obetajočo mladeniško moč izmed svojih sotrudnikov. Po mučni, dasi kratki bolezni je umrl dne 16. februarja t. l. v dunajski občni bolnišnici stud. phil. Ivan Kunšič. Rojen v Mevkšu pri Gorjah — v onem delu naše zemlje, ki s prirodno krasoto nadkriljuje vse druge, in ki je Slovencem poslal že toliko nadarjenih mož — dne 27. junija l. 1874., je dovršil srednje šole v Ljubljani l. 1893., prebil eno leto v celovškem semenišču, potem pa odšel na vseculišče v Prago, da se popolnoma posveti vedi, katero je že na gimnaziji gojil s posebno marljivostjo in vzgledno vztrajnostjo — slovanski filologiji. Odtod je krenil lansko jesen na Dunaj, da bi se tu še bolj popolnil v svoji stroki pod izkušenim vodstvom Jagičevim, a prišel je semkaj — umret.

Zanimajoč se za najrazličnejše probleme svoje razsežne znanosti, je napolnil — obdarjen z izredno bogatim zgodovinskim čutom — svojo pozornost v prvi vrsti slovstveni zgodovini in zgodovinsko-jezikoslovni razlagi krajevnih imen. Žal, da mu ni bilo dano dokončati svojih študij na tem polju in ga je pobrala neizprosna smrt prej, nego je mogel dovršiti celo prvo večje delo — »Spomenik o češki in slovenski knjižni vzajemnosti« — za katero je zadnja leta nabral imenitnih in za našo slovstveno zgodovino neprecenljivih listin v praških, lvovskih in krakovskih zbirkah. Prijateljska roka bode morala zastaviti pero tam, kjer je moral nehati on.

Malo imamo Kunšičevih študij tiskanih, a kar jih imamo, vse so lepi prinosi k naši jezikovni, slovstveni in zgodovinski preteklosti. Razen v feljtonih naših političnih listov je razpravljal slovstveno-zgodovinske drobtinice v »Zvonovem« listku¹⁾, pisal »Imenoslovne puberke« v »Izvestja muzejskega društva«, sodeloval pri »Narodopisnem Sborniku«, pri »Věstniku slovanských starožitností«, pri »Novi Dobi« i. dr.

Koliko lepih načrtov, koliko uvaževanja vrednih idej se je porodilo v njegovem vedno delavnem, nikdar mirujočem duhu, ve le oni, ki je — kakor podpisanec — dolgo vrsto let živel z rajnim Kunšičem v tesnejšem prijateljstvu in znanstvenem kontaktu. Še nekaj dni, preden je legel na smrtno posteljo, sva govorila o svoji skupni ideji, izdaji »Zgodovinskega imenika krajev na Slovenskem«, mi je pravil o doneskih k zgodovinski slovnici slovenskega jezika, ki jih je namerjal pisati, da bi nadaljeval, kar je bil tako lepo začel Vatroslav Oblak.

¹⁾ Uredništvo »Zvonovo« še hrani nekaj Kunšičevih doneskov za listek, med njimi natančno in obširno poročilo o lanjskem časnikarskem shodu v Pragi, pri katerem je pokojnik zastopal »Ljubljanski Zvon« na prošnjo urednika samega, ki je bil službeno zadržan (tega poročila uredništvo samo spriču pomanjkanja prostora ni bilo priobčilo). Iz te pokojnikove ostaline smo za to številko nalašč vvrstili v listek sledeči članek, hoteč z njim v našem listu posvetiti njegovim manom skromno spominščico, ki bodi obenem preludij k naimenitnejšemu dosedanjemu delu Kunšičevemu, zgoraj imenovanemu »Spomeniku o češki in slovenski vzajemnosti«, kateri izide v prihodnjih publikacijah Slovenske Matice. — Hkratu opozarjamo prijatelje Kunšičeve na lep nekrolog v podlistku »Slov. Naroda« z dne 22. m. m., ki bodi s to opombo otet efemernosti.

Sedaj pa so ga ponesli na dunajsko osrednje pokopališče, zagrebli v tujo zemljo daleč doli ob ogrski cesti. In z njim so umrle vse njegove lepe namere, umrli njegovi vzorni načrti.

Z žalostnim, potrjim srcem smo stali ob njegovi krsti kot prijatelji in tovariši, morda še s težjim kot znanstveniki. Kaj je bil nam, to vemo, to čutimo sedaj, ko ga ni več v naši družbi, vedno prijaznega in postrežljivega, vedno veseliga, vedno zbijajočega šale in dovite; kaj je z njim izgubilo znanstvo, tega se ovestimo, ko izide omenjeno njegovo delo.

Bodi ti lahka zemlje odeja in mirno počivaj v tistem, mirnem, ozkem grobu, dragi prijatelj; v naših srcih pa ti boš ohranjen trajen spomin!

Vladimir Lesec.

Doneski k češki in slovenski književni vzajemnosti. Nikjer se ne zrcali tako jasno značaj posameznega človeka kakor v listih, kateri niso bili namenjeni javnosti, ampak le dobremu prijatelju ali znancu. Taka pisma so za spoznanje tega ali onega človeka posebno tedaj važna, če je dotičnik nosil v glavi večje ideje nego vsakdanji ljudje. Nihče ne more podati verne podobe tega ali onega človeka, nihče ne more napisati popolnega, vsestranske natančnega živatopisa n. pr. kaknega pisatelja, učenjaka itd. samo na podlagi njegovih tiskanih del — poznati mora njegovo domače življenje, zasebno mišljenje, ki se v spisih, namenjenih javnosti, čisto kaže drugačno, nego je v resnici. —

Dopisi slavnih mož iz starejših dob pa so tudi drugače pomenljivi: častništvo še ni bilo tako razvito kakor dandanes, in potreba pismenega občevarja učenjakov z učenjaki je bila zelo velika, ker le tem potem je bilo mogoče zvesti najhitreje o literarnih novostih in vobče o duševnem življenju tujega naroda.

Samo en primer! Oglejmo si samo pisma Kopitarjeva in Miklošičeva. Kopitarjeva pisma so cele rasprave, ki obsegajo pogosto več pol, Miklošičeva pa so le kratka prijateljska poročila ter obsegajo večinoma le par vrstic.

Za spisovatelja slovstvene zgodovine so taka pisma prave listine, najzanesljivejši vidi. Razne literature imajo še cele vrste zbirk, ki obsegajo zasebno korespondencijo važnih pisateljev. Med vseh slovaških je gotovo najvažnejši zbornik, katerega je začela izdajati ruska akademija znanosti l. 1888. pod naslovom: »Istočniki dja istorii slavjanskoj filologii«.

Za Rusi ne sastajajo v tem oziru Čehi, in tudi Slovenska Matica pripravlja podobno zbirko, ki bo obsegala zanimive viro za slovensko literaturo. V prvem zvezku izidejo zlasti medsebojni dopisi slovenskih in čeških literatov kot »Doneski k zgodovini literarne zveze med Čehi in Slovenci«. Največ za nas važnega blaga, ki izide v prvem zvezku Matičnega zbornika, brani muzej kraljestva češkega. Tu je večina Kopitarjevih pisem do Dobrovskega, katere je izdal V. Jagić v prvem zvezku »Istočnikov«, in takisto 134 listov Kopitarjevih do Hanke, ki so natisnjeni v 2. zv. »Istočnikov« (l. 1897.), in vrhu tega še 25 drugih (od 20. jul. dalje), o katerih je Jagić podal v imenovanj zbirki samo vsebino. Teh 26 listov sem prepisal meseca decembra l. 1896. in pridejal v celoti zborniku Slov. Mat., dočim sem drugih, že v I. in II. zv. Istočnikov natisnjenih, priobčil samo regeste.

Polg Kopitarjevih listov do Dobrovskega, Hanke so ohranjeni najbrže še drugi, katere je pisal Kopitar Feslu, v neurejeni Feslovi zapuščini. Toda teh doslej ni dobil še nihče v roko.

Največje važnosti za našo literaturo bi bili gotovo listi, ki jih je pisal Prešeren Čelakovskemu. Na te me je opozoril takoj, ko sem prišel v Prago, g. predsednik Slovenske Matica, prof. Fr. Levec. Pa v muzeju jih sedaj ni; da pa so tam nekdaž bili, je priča rajni ruski profesor Kotljarevskij, ki jih je najbrže odnesel, vsaj kakor se je meni zatrevalo, v Rusijo.

Letos se mudi v Pragi magister varšavske univerze Vladimir A. Francev; temu se je posrečilo, dobiti pri prof. Čelakovskem več zanimivih stvari iz zapuščine Lad. Čelakovskega; med temi slovensko pisan list Prešernov do Čelakovskega z dne 13. sušca 1833 (priobčil v lanjskem Lj. Zvonu) in pismo Vrazovo do Čelakovskega, ki je bilo že prej natisnjeno v Djelih V, 204, toda samo kot koncept -- po originalu pa v Viencu l. 1898., št. 22., str. 334., 335. -- Po Prešernovih listih je povprašal prof. Čelakovskega že pred leti gospod Jan Lego. pa Čelakovský takrat ni mogel ustreči njegovi želji.

Za zbornik Slov. Mat. sem prepisal v muzeju kralj. češkega tudi list Metelkov do Dobrovskega z dne 29. avgusta l. 1826., kateri je bil med tem natisnjen v vvodu k 2. zvezku »Istočnikov« na str. XX. XXIII. -- Drugih listov Metelkovih nisem mogel najti; če se hranijo listi do Šafařika, izidejo gotovo v zbirki korespondence Šafařikove, katero pripravlja Konst. Jireček. Pač pa sem videl Metelkov rokopis krajevnih imen slovenskih (9 pol fol.) iz l. 1836. (o tem obširneje v Matičini knjigi).

Podoben rokopis krajevnih imen je poslal Šafařiku tudi Stanko Vraz z obširnimi pismom z dne 24. majnika 1838. Vrazov spis obsega 6 pol z razpravo: »Geo- ethno- und topographische Uebersicht der Slaven in Steiermark«, ki se natisne s pismom vred v zborniku. Vrazova zbirka krajevnih imen je veliko važnejša nego Metelkova, ker so navedena tudi imena potokov, rek, gora, v Metelkovem pa samo mesta, trgi, vasi.

Zanimivi so listi, katere je pisal Čop Šafařiku. Privezani so Čopovemu rokopisu o zgodovini slovenske literature. So pa to sledeči: z dne 9. majnika 1831, k temu je priložen tudi kratek list Kopitarjev do Šafařika; z dne 24. junija 1831; z dne 27. junija 1831, k temu je pridejan list Kopitarjev z dne 9. julija 1831 -- s tem listom z dne 27. julija 1831 je odposlal Čop svoj rokopis Kopitarju za Šafařika; z dne 10. julija 1831, zopet z listom Kopitarjevim z dne 12. julija 1831 -- kos tega Kopitarjevega lista se hrani v Šafařikovem prepisu v ljubljanskem muzeju; Šafařik ga je namreč prepisal za Čopa, ki je bil radoveden, kaj misli Kopitar o Čopu; natisnjen je bil v Ljublj. Zvonu 1889, str. 763. -- z dne 7. novembra 1831, z dne 13. januarja 1832, z dne 15. oktobra 1832, z dne 21. decembra 1832.

Iz Jirečkove razprave »Šafařik mezi Jihoslovany« (Osvěta 1895, str. 793 pod črto) sem zvedel še o nekem pismu Čopovem z dne 6. januarja 1834; trdil sem se, da ga dobim v roke, pa zastonj; bolj srečen je bil med tem dr. M. Murko, ki je list priobčil v lanjskem »Ljublj. Zvonu«.

A najvažnejši rokopis, ki se hrani v češkem muzeju, je za nas gotovo Čopova zgodovina slovenske literature, ki je izšla pod Šafařikovim imenom po njegovi smrti bistveno neizpremenjena, kakor jo je napisal Čop. Rokopis je zanimiv toliko bolj, ker hrani mnogo opazk, Čopovih pa tudi Kopitarjevih, namenjenih samo Šafařiku. Kopitar je dobil namreč rokopis od Čopa, ga prebral, obogatil z mnogimi krepkimi in dragocenimi opazkami ter poslal Šafařiku. Rokopisu, ki je pravzaprav veliko pismo, obsegajoče 26 pol fol. (104 str.), je napisal

Šafařík naslov: »Literatur der Winden von Prof. u. Bibl. Math. Zhóp in Laibach 1831. Jan. — Juny, versendet den 27. Juny, erhalten 28. July 1831. P. J. Schaffarik«. Čop sam pa je naslovil svoj spis na začetku prve pole »H. Dr. Schaffarik (P. J.) zum windischen Abschnitt seiner Geschichte der slaw. Sprach- u. Lit.« Pregledal sem ves rokopis in sestavil natančno vse, kar je zapisal Čop in je izpuščeno v posmrtni Šafaříkovi izdaji — z opazkami Kopitarjevimi vred. Čop govori obširneje o slovenskih narečjih pod naslovom: »Variaeteten der krainisch-windischen Mundart«. — Priložen je tudi list Dolinarjev (pri njegovem životopisu kot dokaz Čopove sodbe o njem) in list Staničev do Čopa (z dne 29. marca 1831), v katerem odgovarja Stanič Čopu na vprašanje, ali so se tiskale v Gorici poleg Staničevih tudi druge slovenske knjige. —

Pridno sta si dopisovala tudi Oroslav Caf in Večeslav Hanka. Listi Cafovi, katere sem prepisal, so: z dne 19. oktobra 1846, 7. novembra 1846, 16. novembra 1846, 22. januarja 1847, 13. januarja 1848, 26. febr. 1850, 16. marca 1850, 25. julija 1852, 5. febr. 1853, 9. avg. 1853, 16. maja 1857, 4. julija 1857, 22. junija 1858, 21. julija 1858, 23. avg. 1858, 16. okt. 1858, 28. dec. 1858, 8. junija 1859, 22. maja 1860. — Od začetka je pisal Caf slovensko, potem pa v nekakem vsc-slovanskem jeziku, ki se je menjal z vsakim listom; naposled je pisal nemški. Caf je bil glavna podpora Hanki v boju z Miklošičem; Hankove polemike so v resnici le Cafove. — Pisal je Caf tudi bibl. Vrtatku, en list vsaj se hrani v muzeju z dne 29. nov. 1865 in en list, katerega je napisal Jernej Francelj dne 25. septembra 1859. — Drugih listov nisem našel, tudi ne onih, katere omenja dr. M. Murko v lanjskem »Zvonu« (Kopitar Šafaříku dne 18. aprila 1836, D. Trstenjak istemu dne 22. septembra 1858, Dainko dne 21. junija 1827). —

Šafařík je liste redno prilagal spisom onega pisatelja, od katerega je list dobil. Večina knjig v njegovi knjižnici (sedaj v Češkem muzeju) je imela take liste, kar je tudi zabeleženo na dotičnih kataloških listkih. Poslednji čas so pobrali iz vseh knjig dotične dopise in jih spravili v posebnem rokopisnem oddelku. Omenjeni Trstenjakov list je bil najbrže priložen h knjižici Fest-Programm des k. k. Gymn. zu Marburg (Šaf. knjižnica, sign. 75. B. 70), kjer je bila natisnjena Trstenjakova razprava.

Ivan Kunšič.

Vabilo k družbi sv. Mohorja. Zopet se obračamo po stari navadi do dragih Slovencev in Slovenk, do vseh svojih rojakov širom sveta ter jih vabimo, naj se zopet pridružijo naši družbi! Do prelepega števila udov se je družba povzpela lani. Tudi letos naj bi ostalo tako, zakaj geslo naše za Mohorjevo družbo mora biti: »Ne nazaj, marveč vedno naprej in navzgor!«

Gg. poverjenike nujno in iskreno prosimo, naj tudi letos trudoljubno zbirajo po posameznih krajih krdela Mohorjanov ter jih vneto vabijo v kolo naše družbe. Ta trud naj pa podpirajo vsi rojaki. Ne le da naj ostanejo družbi zvesti vsi njeni dosedanja udje, marveč vsaki Mohorjan naj postane nekak apostol naše družbe s tem, da jo priporoča znancem svojim, vabi k nji prijatelje in nam tako pomaga približevati se smotru: da je ne bo več slovenske hiše in rodbine, kjer ne bi čitali Mohorjevih knjig!

Za mali donesek 1 gld. ponuja družba svojim udom šestero lepih knjig, po katerih si bistré um, blažijo srce, iz katerih zajemajo toliko zlatih nauk, premnogo prijetne zabave. Zato, rojaki, na delo, da se nas zbere zopet

častno in, ako Bog da, še večje število udov. To bode vsemu narodu v največjo srečo in čast ter tudi v ponos pred vnanjim svetom.

Knjige, katere v družbeni tiskarnici že marljivo pripravljajo, izidejo sledeče:

1. »Zgodbe sv. pisma«. VI. snopič. Te dragocene knjige Slovencem pač ni treba iznova priporočati. Vsaj ona naj primora vsakega uda, da vztraja pri družbi, da po nji sčasoma dobi v roke vse sv. pismo, ki nam prav odpira hram božji, ki je edino varno zavetje zmedenega človeškega življenja.

2. »Premišljevanja o presvetem Rešnjem Telesu«. Knjiga obsega 31 premišljevanj pobožnega laškega duhovnika Paganija ter popoln molitvenik s posebnim ozirom na presveto Rešnje Telo. Knjiga, se je zelo omilila rojakom pisateljevim in je prestavljena tudi že v mnoge druge jezike.

3. »Jagode«. Knjiga za odraslo mladino. — Stritarjeva knjiga »Pod lipo« se je jako omilila slovenski mladini. »Jagode« nadaljujejo to delo s tem, da podajajo bolj odrasli mladini mnogo lepe zabave in zdravega pouka. Nanižanih je v knjigi 56 pesmic, za temi se vrstijo 4 igrokazi, katere bodo lahko predstavljali na domačih odrih. Knjigo zaključuje poučna povest: »Janko Božić«. Ta knjiga naj vabi v Mohorjevo družbo zlasti naše mladeniče in dekleta!

4. »Postrežba bolnikom«. Te koristne knjige naj bi ne manjkalo v nobeni hiši! Kolikokrat nastopi hitro nevarna bolezen, a zdravnik je oddaljen in ga je težko dobiti. Ta knjiga bode učila, kako treba streči bolnikom, povedala potrebne stvari o hrani in pijači bolnikov, o prvi pomoči v sili in raznih neugodah.

5. »Avstralija in nje otoki«. Kakor smo Mohorjanom podali opis Kitajcev in Japoncev, jim podamo po ti knjigi opis Avstralije in njenih otokov. Zanimivo opisovanje bode gotovo ugajalo.

6. »Koledar« za navadno leto 1900. Koledar bode uravnan, kakor je bil v zadnjih letih. Potrudili se bomo, da mu bo vsebina kolikor mogoče raznovrstna in zanimiva.

To je književni dar, ki ga družba letos pripravlja svojim udom. Slovenci, sezite po lepih knjigah, vpišite se v Mohorjevo družbo!

Posebej se tem potom obračamo še do gg. slovenskih pisateljev z iskreno prošnjo, naj nikar ne zabijo naše družbe, marveč naj jo pridno zalagajo s plodom svojega uma in truda!

Dostavljamo, naj se nam vpisovalne pole gotovo pošljejo do dne 5. marcija, kakor zahtevajo društvena pravila, da se ogromno delo v tiskarnici ne zavleče, in da bo mogoče knjige ob pravem času dodelati in razposlati. Le one, ki v pravem času pristopijo in obenem pošljejo udnino, bomo šteli za ude. Neudje pa morajo plačati za knjige kakor po knjigarnah, namreč 3 gld. 50 kr. — Bog blagoslovi na priprošnjo sv. Mohorja skupno naše delo v prospch družbe in napredek naroda slovenskega.

V Celovcu, dne 2. februarja 1899. l.

Odbor.

Ivan Trinko, Italšči Slovinci. Vrla praška revija »Slovanský přehled« se pridno ozira tudi na narodne razmere Slovencev. Že v prvi številki (mesec říjen) je prinesla »Listy z Korutan«, ki opisujejo narodne meje koroških Slovencev, s pridejanim zemljevidom »Hranice Slovincův korutanských a italských« (po Kozlerju), in potem I. Trinka dopis iz Vidma o »italskih Slovencih«. V petem broju te revije pa nam podaja omenjeni pisatelj točen in zadosten popis tako

imenovane »Beneške Slovenije«, kakršen bi lahko stal v vsakem naučnem slovníku. Vseh Slovencev v Italiji šteje g. I. Trinko 40.778. Pomisliti pa je treba, da je to le skupno število stanovnikov po obeh občinah, po katerih prebivajo Slovenci. Italijanska statistika ne pozna razdelitve po narodnosti, zato se ne ve, koliko Italijanov stanuje po slovenskih občinah. Pisatelj sam priznava, da občini Brdo in Čeznje nista čisto slovenski. Tako je treba odšteti od onega števila tudi vse državne funkcionarje, zlasti nebrojno finančno stražo in zavod za učiteljice v Št. Petru, da o posameznikih ne govorimo. Tudi potrjuje g. pisatelj, »da mlajša generacija silno odpada.«

Glede krajeписа se je ravnal g. pisatelj očividno po priloženem zemljepisu, ki je posnet po Taramellijevi karti, ako se ne motim. Na ti je pa tudi več pogreškov, n. pr. Indernizza mesto Jutrnica, kar je tudi g. Trinko sprejel v svoj popis. »Laški plac« se mora pač glasiti Laški plaz. Monte Maggiore ni »tarčetski Matajur« (izpeljano po analogiji s kobariskim Matajurjem), nego Breški vrh, po vasi Brezje, it. Montemaggiore. Ne vem, zakaj ga Kozler imenuje »Golovec« i na zemljevidu i v Pregledu slovenskih dežel. Debeleč (ne »Debellis«) je ob Karnahti, a ne v stran od nje, kakor je na zemljevidu zaznamenovano. Zatrjujejo mi, da ljudstvo govori Oskorša (Oskoruša, od »oskorš-a« = Sperberbaum), in ne samo »Škorša«. Ali ni Uča pravilnejša pisava od »Učje«? Med Bregom in Terom je tudi še vas Podbrdo (na Kozlerju zaznamenovana), kar se menda italijanski imenuje »Cesariis«. — Nekaj malo tiskovnih pogreškov vsaki čitatelj lahko sam popravi. S. R.

Stavbni črteži s proračuni in kratek nauk o projekcijskem, situacijskem in perspektivnem risanju. Z 71 podobami pojasnil Jos. Bezljaj, strokovni učitelj na meščanski šoli v Krškem. V Ljubljani 1899. Založilo »Pedagoško društvo« v Krškem. Natisnila »Narodna tiskarna«. — Cena 1 gld. Na prodaj pri društvu in pri knjigotrcu L. Schwendtnerju v Ljubljani. V stvarnem oziru jako dobro sestavljena knjiga je namenjena zlasti stavbnim obrtnikom, vrlo pa bode rabila tudi obrtnim nadaljevalnim šolam kot učni pripomoček. Vsaki slovenski obrtnik, ki ima s stavbami opravka, naj si omisli prekoristno knjigo; priporočamo pa jo zlasti tistim podjetnikom, ki se štejejo, za izvrstne narodnjake, pišejo pa ponudbe, črteže, proračune in račune — nemški — Slovencem. Naj omenimo, da se je g. pisatelj pri terminologiji oziral posebno na narodne izraze in sorodne jezike. Glede terminov bi svetovali g. pisatelju, naj v bodoče ne rabi po več izrazov za eno in isto reč, zlasti ne, če niso pristni. Tudi bi želeli, da bi dal na pogled in ogled prihodnjo izdajo te knjige več bistrim očem baš zaradi jezika, da se ne zatrosi nepravilno ali nerodno izraževanje med čitatelje.

»Naše modroslovje«. Pod tem naslovom je priobčil dr. Lampe v 20., 23. in 24. številu lanjskega »Dom in Sveta« obširno protikritiko o moji kratki oceni njegovega »Cvetja s polja modroslovskega«, katero bi jaz lahko pustil brez odgovora, ker so one moje opazke, nad katerimi se pisatelj spotika, doslovno navedene, tako da si razsoden čitatelj lahko sam ustvari svoje mnenje o nasprotujočih si nazorih in se odloči za eno ali drugo stranko. A ona protikritika je pisana z očitno namero, ne pustiti čitatelju samostalne sodbe, ampak mu vcepiti neko zaničevanje do mene, tako rekoč nahujskati ga proti meni in to v spisu, katerega drugi odstavek se začneja z besedami: »Tako mirno in stvarno oceno našega lanjskega spisa . . . je objavil letos »Zvon« s podpisom

A. Š. « V odgovoru na to »mirno in stvarno« oceno, polnem nekega robatega apostrofovanja, mi pa pisatelj očita, da sem se poslužil zavijanja in sofistike; ironski me imenuje duhovitega in malo trdnega v presojevanju zgodovinskih razmer . . .

Kje se dobi ključ za rešitev tega protislovja? — Na str. 630.; tam je izrečena slutnja, da pripisujem pisatelju sebičnost, da sem torej njegov neprijatelj — ter pristavljen zdihljaj: »Kdaj pride vendar čas, da se ne bodo nauki cenili po ljubih in neljubih osebnostih, ampak edino po dokazih?« In odkod ta sklep? Ker sem trdil, da pripada tendenciozno obravnavanje kakega predmeta govorništvo, ne modroslovju, da pa je modroslovje tendenciozno, ki hoče vplivati na bojujoče se stranke. Pisatelj pozna pojem »tendencije« v širšem in v ožjem, slabem pomenu. A dočim sam navaja moje besede: »blago tendencijo, to priznavam«, vendar trdi, da mu namišljam slabo tendencijo. To pač spominja Goethejevih besed: »Im Auslegen seid frisch und munter; und legt ihr's nicht aus, so legt was unter!«

Ali naj še enkrat razložim svoje nazore o tendenciji? Če oče svoji družini pripoveduje povest o izgubljenem sinu zato, da bi jo družina poznala in se naslajala z njeno lepoto in ganljivostjo, tedaj jo je povedal brez tendencije; če pa jo je povedal zato, ker ima med otroki lahkomišelnega, vetrnjaškega in zapravljivega sina, na katerega naj bi povest pobiljševalno vplivala, tedaj je pripovedoval s tendencijo. Ali s tem očetu očitam sebičnost, sem mu li radi tega neprijatelj? In kar se tiče mojega razločevanja med modroslovjem in govorništvom! Mislimo si n. pr. odvetnika, ki pred sodiščem zagovarja obtoženca; denimo, da so zagovorniku znana kaka obteževalna dejstva, katerih pa tožitelj ni omenil, ker mu slučajno niso znana; ali jih bo zagovornik na dan spravljaj, da bi obtožnico dopolnil v škodo obtoženčev? To bi bil lep zagovornik, ki bi pomagal tožiti! Ne, on bo o teh dejstvih prav previdno molčal, kajti njegov smoter je, koristiti, ne pa škodovati obtožencu. Le od sodnika zahtevamo objektivnost in nepristranost, sodnik pa ne nastopa kot govornik. Ali če bi slovenski poslanec v državnem zboru, kadar se debatuje o ljubljanskem vseučilišču, v svojem govoru enako obširno našteval vse pomisleke proti stvari kakor razloge zanjo, kakšen bi pač bil njegov govorniški uspeh, in kaj bi rekli k temu njegovi volivci?

Zdaj pa vzemimo modroslovca, ki vedoma na stran pušča dejstva, ki so za objektivni zaključek merodajna, zato, ker so na poti takemu zaključku, kakršnega hoče on dobiti; ali ga ne bomo imenovali sleparja, ako nam svoj zaključek proglašja kot plod modroslovja? In sta li res ona govornika postopala nepravilno in nekoristno, ako sta prešla ter zamolčala argumente, ki so njiju smotru nasprotni? Res je, da bi pomirjenju bojujočih se strank koristilo edino le dognanje resnice, ki je navadno med strankama v sredi. Toda prvič navadno nobena stranka noče tako objektivno resnice poznati, ampak zahteva svojo korist in nasprotnikovo škodo, in dobrohotnega posredovavca pahmeta obe stranki od sebe, tako da je posredovanje navadno jalov in nehvaležen posel; nasproti pa vsaka stranka obožava govornika, ki zna pravico na njeno stran obrniti. Drugič pa, če ne bi bilo tako, bi si moral posredovavec vsaj izbrati za predmet svojega razmotrovanja baš oni konkretni predmet, kateri je preporno jabolko med strankama, ne pa kake abstraktne modroslovne resnice, ki bi take poslušavce le dolgočasila. V tem zmislu sem izrekel svoj dvom, da

bi moglo »Cvetje« v sedanjih bojih, ki so bolj ali manj vsi politični, kaj koristiti . . .

Posebno samosvestno zavrača pisatelj mojo opazko o mešanju vere z modroslovjem. Ker sem tolmačil njegove besede: »s temeljitim modroslovjem in verskim poučevanjem« tako, da on hoče mešati vero in modroslovje, vzklikne: »O logika! Gospod A. Š., tako pa vendar ne gre.« In potem pride primera: »Ako se reče, da župan dobro gospodari v svoji hiši in v občini, s tem vendar ni rečeno, da meša svoje hišno gospodarstvo z občinskim.« — Dobro, jemljem tudi z zadovoljstvom na znanje, da se pisatelj glede nedopustnega mešanja vere z modroslovjem z menoj strinja. A vzemimo drugo primero: »Solato si dam vselej napravljati z jesihom in oljem.« Tukaj spet nobeden ne bo besed tako razumel, da o petkih z jesihom, o svetkih pa z oljem; oni kopulativni veznik »in« pomeni tukaj, da se oboje in še celo s solato vred prav temeljito pomeša. Tako pa vendar tudi gre. Da sem pa jaz na onem mestu vzel veznik »in« v prvem zmislu, to sem ondi tudi opravičil, omenjajoč dokazovanje o neumrljivosti duše, ki se nahaja v »Cvetju«. Na mojo trditev, da je ta neumrljivost predmet vere, a ne modroslovnega dokazovanja, odgovarja pisatelj, naj mu dokažem, da njegov dokaz ni zadosten. Naj bo.

Mislilo si človeka, ki si je napravil čoln, a ko ga je spustil v vodo, se mu je potopil. Rečem mu: »Zgradil si čoln nepravilno!« On nato: »Dokaži mi to nepravilnost!« Ako mu nato odgovorim: »Ker ni plaval, ampak se potopil«, je pač menda moja trditev zadostno podprta. Kakor pa čoln ni za nič, ki ni zmožen za plavanje, tako je ničev dokaz, ki ni zmožen, da bi ustvaril trdno prepričanje in razpršil vsaki dvom o dokazovani trditvi. In to pač menda g. pisatelj tako dobro ve kakor jaz, da glede na dušno neumrljivost dvomivcev ne manjka; in najmanj jih manjka ravno med onimi omikanci, ki so se urili v proučevanju dokazov, ki so tedaj zmožni slediti izvajanju dokazovavca. Da je temu dvomu vzrok zla volja, bi bilo pač absurdno ugovarjanje; kdo se ne bi veselil gotovosti, da ga s smrtjo ne bo vsega konec, ampak da ga tam čaka lepši in boljši svet? — Ko je svoje dni nastopil Kopernik in za njim Galilej z novo teorijo, da se zemlja vrti, in da kroži krog solnca, je bilo vse polno dvomivcev, celo protidokazov ni manjkalo, in takrat je bilo nasprotnikom veliko do tega, da bi novo teorijo izpodbili; in kdo izmed onih slojev ljudstva, ki hodijo v takih stvarih v poštev, dandanes še dvomi o nje resničnosti? Tukaj so pač florentinski in rimski peripatetiki dokazovali, Galilej pa je dokazal. Točen znanstven dokaz ima prepričevalno silo, kateri se nihče ne more upreti, in zato se mu tudi vsakdo pokori, in sicer rad, ker je popolna gotovost in jasnost v spoznanju sama na sebi prijetna.

Ako morda velika večina ljudi smatra dušo za neumrljivo, se to pač godi deloma iz vernosti nasproti cerkvenim naukom, deloma iz onega psihiškega nagona, spričo katerega nahajamo vero v trajnost duše po smrti že pri najstarejših paganskih narodih, ker namreč človek potrebuje tolažila nasproti grozi, ki mu jo provzročuje misel na neizprosno, kruto smrt. Kdor spada k tem vernikom, ta bo gotovo z radostjo čital razloge, ki so v prilog njegovi veri; a človeka, ki bi rekel: »Kar cerkev uči, mi nič ni mar; jaz verujem le zato v neumrljivost duše, ker se mi je neoporečno znanstvenó dokazala« — ako uživa sploh prostost za odkrito govorjenje — takega človeka bi bilo treba z Diogenovo svetiljko iskati. Mimogrede naj omenim še to: akoravno je v zmislu cerkvene

vere vzeta smrti mimo telesnih bolečin vsa grozovitost ter je umiranje le nekaka preselitev v drugi in sicer srečnejši kraj, sta vendar strah pred smrtjo in hrepenenje po dolgem življenju tudi pri najvernejših ljudeh tolika, da se ta vera s tem ne kaže kot Bog ve kako trdna; in celo Sokrat rabi pri dokazu, da se smrti ni bati, pomenljivo alternativo: »Ali smo po smrti, ali pa nas ni . . .« —

Naše dokazovanje je dovolj jasno in ne bi drugod potrebovalo nobenega tolmača; toda, ker poznamo naše razmere in vemo, da bi nas utegnili na podlagi gorenjega izvajanja vreči med tajivce neumrljivosti duše: tedaj pripominjamo izrečno, da z gorenjimi besedami nismo nič drugega povedali, nego da se g. dr. Lampetu tisti dokaz ni posrečil, kakor se ni doslej še nikomur, in da sploh vprašanje o neumrljivosti duše spada med tista transcendentna vprašanja, katerih golemu človeškemu razumu ni dano razrešiti, in o katerih veljajo svete besede: »Praestet fides supplementum sensuum defectui!« . . .

O postanku krivih naukov vkljub nepremičnim zakonom mišljenja, pravi pisatelj, da »lahko poseže vmes volja, prevrže red, premeni pojme, besede in njih pomen in porine pamet v zmoto«; na to moram odgovoriti, da kadar poseže vmes volja, ki prevrže red, takrat se pač nalašč zavija resnica; in to pa ni več modroslovje, in ona zmota ni več zmota, ampak goljufija. Tako sumničenje nasproti kaki modroslovski šoli zbujajo vedno sum, da ima služiti kot nadomestilo stvarnih argumentov, in da ima zakriti lastno šibkost . . .

Moji opazki, da modroslovje sloni na sadovih empirijske vede, da ima torej te za podlago, ne pa narobe, in da torej pride kot šolski predmet na vrsto šele po drugih predmetih, odgovarja g. pisatelj, da mi je zavijanje čislano orožje; kajti že v ljudskih šolah da čujejo učenci marsikaj o Bogu, o duši in nje neumrljivosti i. t. d.: »Ako se (modroslovni nauki) ne obdelujejo vednostno, nič ne des . . . Ako to res nič ne de, tedaj se moram res g. pisatelju pokoriti; toda tam, kjer je on našteval različne prave in krive modroslovce, ni našteval dečkov abecednikov, ampak učenjake, ne ljudskih učiteljev, ampak pisatelje in učitelje na najvišjih šolah. To pač kaže, da je tam bilo g. pisatelju v mislih modroslovje kot vednost, torej v istem pomenu, v katerem sem si je mislil tudi jaz. V odgovoru na mojo opazko pa je dal pisatelj hipoma pojmu »modroslovje« tak obširen pomen, da mu je samo imenovanje kakega predmeta ali stavka, s katerim se peča modroslovje, že modroslovje, zlasti pa imenuje to modroslovje, kar vsi drugi ljudje imenujejo šolski veronauk. Tako se na mah telo njegovega modroslovja izpremeni v gosto meglo nedoločnega obsega, češ: zdaj pa me prebodi, če moreš . . . Sicer pa tukaj velja: »Qui nimium probat, nihil probat«. Kajti če naj se otrokom n. pr. razloži, kaj vse je Bog ustvaril, morajo vsaj te stvari že od poprej poznati; vedeti morajo, kaj je sonce, kaj zvezde in luna, kaj je riba, ptica i. t. d.; kdor jim je vse to pokazal in imenoval, jih je torej učil astronomije, prirodopisja i. t. d. Torej je empirsko znanje res predpogoj in podlaga modroslovju. Res, da se te stvari z otroki niso razpravljale vednostno; a saj »to nič ne de« . . .«

V obsoju od g. pisatelja toliko čislane sholasticizma ne bom trošil besed. Čemu bi vodo v morje nosil? A to trdno nado naj izrazim, da se vara oni, ki bi ga izkušal širiti med nami, češ: na tako deviški ledini, kakršna je modroslovno polje pri Slovencih, bi bilo kaj lepepa prostora za kako srednjeveško cvetje.

Končno še odgovor besedam (str. 630): »Zato niti ne bero cele knjige, ampak le nekaj odlomkov, in po tistih obsodijo vso«. Prav je uganil g. pisatelj; res nisem bral »Cvetja« do konca. Naj mi verjame, da sem imel voljo, da sem se silil, a ni šlo. Se pa li more od človeka, ki mu jed preseda, ker nahaja pri vsaki žlici ocvirke, ki se mu zde žaltavi — zahtevati, da naj izprazni skledo do dna, preden izpregovori, da mu jed ni všeč? . . . Sicer pa se je zadnje dni oglasil drug ocenjevalec »Cvetja«, kateri ga je menda pač do konca čital, v tržaški »Edinosti«, a ni bil proti g. pisatelju tako prizanesljiv, kakor sem bil jaz.

A. Š.

Pripomnja uredništva. Že pred leti smo mi svarili g. pisatelja (v članku »Malo kritike« v »Slov. svetu« l. 1893.) pred nenasitnim faustovstvom ter pred razcepljanjem sil, katerega neizogibna posledica bode površnost in diletantovstvo. Naše tedanje prorokovanje se je popolnoma izpolnilo. In sedaj je enega tistih psevdoznanstvenih plodov, s katerimi se še vedno pita naš narod, zadela ostra, a pravična kritika. Ali preostra? Nikakor ne! Kakor je po pravici Stritar neizprosno zahteval, da bodi tudi pri nas konce oni vrsti slovstva, ki je dobro samo za nas, a bi ga nas moralo biti sram pred inim svetom (v »Triglavanu s Posavja«), takisto mora nestati med nami tistega psevdoznanstva, ki bodi dobro dovolj za nas — »in usum plebis« — katero pa bi morali skrivati pred tujim svetom, da se nam ne bi smejal. Tiste vrste znanstvo takisto kakor ono slovstvo je podobno hišicam, ki si jih grade otroci za — igranje; našemu slovstvu in znanstvu pa hočemo in moramo zgraditi vsaj trdno hišo, če ne moremo palače. Ako pa si ne upamo ustvariti v slovstvu ali znanstvu kaj takega, kar bi imelo veljave tudi pri naših sosedih, ko bi se prevedlo v njih jezik, tedaj pustimo raje popolnoma tako slovstveno in znanstveno delovanje, ki bi bilo samo slepilo, ter izkušajmo narodu koristiti s tem, da mu pribavimo v domačem jeziku istinite zaklade svojih naprednejših sosedov.

Slovensko gledališče. Izmed predstav, ki smo jih imeli poleg Ganglovega »Sina«, o katerem smo govorili že zadnjič, v dobi od 15. decembra pr. l. pa do 15. januarja t. l., zasluži pač v prvi vrsti Tucičeva drama »Trhli dom«, da izpregovorimo nekoliko natančneje o nji.

To je že drugo delo nadarjenega mladega hrvaškega dramatika, ki se je uprizorilo na našem odru, in gospodu Govekarju smo hvaležni, da nam je prevedel to dramo, kajti reči moramo, da Tucičevi proizvodi kar nič ne zaostajajo za naturalističnimi plodovi mlajših nemških pisateljev, h katerim bi se sicer najbrž v prvi vrsti zatekali, ako bi se hoteli natančneje seznaniti z umotvori te slovstvene struje.

Vsebina »Trhlega doma« je ob kratkem ta:

Upravnik Fedor Ivanovič Dobrinov ima z edenindvajsetletno Katjo, lepo, živo in po uživanju hlepečo hčerko Ignatija Pavloviča Oroskojeva in Marče Nikolajeve, skrivno ljubavno razmerje, ki ne ostane brez posledic. Fedor, da bi obvaroval Katjo sramote, še bolj pa, da bi rešil sebe iz zadrege, pripravi svojega štiridesetletnega pisarja Ivana, kateremu je zapisana bolezen na obrazu, da zasnubi Katjo; le-to pa tudi pregovori, da privoli, dasi skrajnje nerada, v to zvezo. Fedor ji obeta, da bo tudi poslej njegova, češ, da ji je nalašč izbral takega moža, ki gotovo ne bo dolgo živel.

Prvo dejanje nam kaže, kako se vrši snubitev, ter nam nudi priliko, da spoznamo natančneje posamezne osebe. Razni pogovori — zlasti n. pr. kratki

pogovor med Fedorom in Katjo, ko stojita na strani ob oknu — nam pojasnijo ves položaj ter odpro razgled v bodočnost. Da bode ta žalostna, o tem smo prepričani že naprej.

Drugo dejanje se vrši šest let po prvem na Ivanovem domu. Ivan torej ni umrl tako kmalu, kakor je pričakovala Katja. A tudi Fedora ni več tu, kajti že davno je v višji službi v daljnem mestu. Misliti se da torej nesreča Katje, ki je mlada, lepa, še vedno po užitku hrepeneča, navezana na trhlo truplo bolj in bolj hirajočega moža, ki ga je že takoj izpočetka sovražila. Njena edina tolažba je Fedja, nje šestletni sinček, sad one prepovedane ljubezni. Toda danes bode videla po dolgem, dolgem času tudi Fedora zopet enkrat. Prišel je pregledavat urade, in zdaj poučuje Katja svojega Fedjo, kako naj se vede nasproti svojemu — botru. Ivan in Fedor prideta. Katja veli Ivanu, naj gre iskat piva, da postrežejo gostu; Ivan poslušno odide. Ko Fedor ugleda brhkega Fedjo, začuti nekaj kakor očetovsko ljubezen; obenem pa se mu hipno ponovi tudi ljubezen do Katje. Katja mu očita, da jo je sklopil s starcem ter jo zapustil. Toda čas, ko je lahko sama z njim skupaj, je kratek in škoda ga je trati očitki! Še enkrat hoče okusiti slast ljubezni, še enkrat vztrepetati v objemu ljubljenega moža... oklene se ga in ga poljubi, in za trenotek se pogrezneta oba v lepe, davno minole čase... Fedja opazi to, in všeč mu je tako, da začne ploskati ter siliti mamo, naj še poljubi Fedora. V tistem hipu vstopi oče, in Fedja mu ves srečen pove, kar je videl. Ivan ostrmi, a žena njegova in Fedor mu zagotavljata, da deček laže. Mati okrca Fedja in ga zapodi za kazen v drugo sobo.

Ivan se potolaži za malo časa; sedejo za mizo, da bi pili. Toda hkratu se zbude Ivanu spet dvomi. Fedja, da bi legal? On vendar nikdar ni legal! Zdajci postane Ivanu vse jasno. Srdit plane pokoncu. Fedor, razjarjen, da si mu upa povedati resnico takov človek, udari Ivana v obraz, da se ta opoteče, a sam odide. Ivan, v grozilih srčnih mukah, izkuša premotiti sam sebe; očita si, da je storil Fedoru in ženi krivico; samega sebe hoče prepričati, da je Fedja res legal, in da on ni bil pri pravi pameti, ko mu je verjel. Toda njegovi trdosrčni ženi de dobro moževa bol. Porogljivo ga vpraša, kaj potem, če Fedja ni legal? Ivan plane kakor besen proti nji, a ona ga sune z obema rokama tako silno v bolne prsi, da se zgrudi ob mizi na tla. Katja zbeži iz sobe, k očetu pa pride Fedja, poklekne poleg njega, in oba se zjokata.

V zadnjem dejanju vidimo Ivana na smrt bolnega. V naslanjaču sedi in kašlja. Katja se odpravlja na neko svatbo. Ivan jo milo prosi, naj ga nocoj ne pušča samega; odgovor njegovim prošnjam so surove besede ženinice. Ona odide; tudi dobrohotni Peter, ki je bil priča tem prizorom, se poslovi, in sedaj je Ivan sam s Fedjo v tihi noči. Ivan zadremlje, a hkratu se zdrzne ter zbudi iz mučnih sanj; dvojbe, ki so ga mučile bdečega, mu tudi v spanju niso dale miru. Iznova jame premišljati o tem, kar je bilo. Ali je bilo to res samo slučajno, da je zagledal Fedja že sedem mesecev po poroki luč sveta?... Dečka, ki že spi, skliče ter zvabi k sebi. Opazuje ga, gleda mu v oči in hipoma se zave grozne resnice, hipoma je prepričan docela, da ta otrok, katerega je ljubil z vso dušo, ni njegov... Besnost se ga poloti; zgrabi dečka za vrat in ga zadavi. Začuje se trkanje od zunaj; vrnil se je bil Peter. Ivan se skloni pokoncu in izkuša spraviti dečka v posteljo. A preveč je oslabil; s težavo se priplazi do vrat, tam pa se zgrudi mrtev na tla...

Razen prvega dejanja, v katerem je zabredel po našem mnenju gospod pisatelj nekoliko preveč v podrobno slikanje milieua, je vsa vsebina te igre veleramatiška. Z lapidarnimi potezami nam riše in slika gospod pisatelj življenje takšno, kakršno je, in z neusmiljeno roko nam razgrinja njega žalostne strani. Gospod Tucič ima nenavadno fin čut za to, kaj se sme povedati, in kaj se modro — zamočiti. Pri njem ni nobene publike; on ne zapiše nobene besede, ki ne bi bila na svojem mestu, in vsaka beseda, katero zapiše, zaleže in izda. Nikdar ne krene brez potrebe v stran, temveč hodi vedno tisto pot, ki mu je najbližja do smotra, katerega hoče doseči. Značaji njegovih junakov so nam popolnoma jasni, in vsem vidimo naravnost v srce.

V prvem dejanju nas sicer nekoliko moti, da je Ivan tako zaslepljen, da nič ne opazi, kaj počenja njegova nevesta, in da tako malo občuti njeno odurno vedenje. Tudi to nam noče precej v glavo, da se Katja tako lahko odloči ter vzame moža, poleg katerega ve, da ne bo nikdar srečna, in da ne sili malo bolj ljubčka, da bi jo rešil na drug način sramote. Toda gospod pisatelj je znal tudi to protislovje spraviti v sklad, in naposled ne dvomimo čisto nič več, da mora biti baš vse tako, kakor je.

Vprav mojstrsko je slikano duševno stanje nesrečnega Ivana od tistega trenutka, ko se mu zbudi prvič sum, in ko se začne zavedati, da nima niti tiste tolažbe več, ki ga je edina še krepila ter bodrila zadnjih šest let, v katerih je prebil toliko žalosti, toliko srčnih muk poleg svoje brezsrčne žene. Vse, kar se godi v ti igri, je dobro utemeljeno, tudi — konec. Po naravnih zakonih — in ti so naturalističkim pisateljem edino odločilni, za estetiške se ne menijo — je umor, ki završuje dejanje te igre, prav možen. Pozabiti ne smemo, da je Ivan jetičen, in da so baš taki ljudje jako togotni; pomisliti moramo, koliko je Ivan zadnje čase pretrpel; kako mu je še zadnji večer odbila žena prošnjo, ki bi mu jo bila morala uslišati, če bi bila imela le količkaj človeškega čustvovanja v svojih prsih; vpoštevati moramo psihološko resnico, da se baš ljubezen čisto preobrača v skrajnje sovraštvo, in kako je pač zavrelo Ivanu v glavi, ko mu je prešinila možgane misel, da baš ta otrok, na katerega je bil osredotočil vso svojo ljubezen in skrb, je bil pravi vzrok one prevare, katere žrtev je postal; on; ako preudarimo vse to, se ne bomo čudili nečloveškemu činu . . .

In vendar, ali nas zadovoljuje ta konec? Ne in ne! Tudi mi smo izmed tistih, katerih živci ne prenese takih prizorov. In pa še nekaj; tudi naš očus se upira temu. Mi stojimo prej ko slej na stališču, da se mora pisatelj kolikor toliko pokoriti priznanim estetičkim načelom. So sicer tudi ljudje, katerim je veselje, gledati v resnici, kako se pobija in koljejo živali. Toda mislimo, da je malo takih, in vsekakor nimajo ti nikakršne pravice, zasmehovati nas druge, ki ne iščemo in ne prenesemo enake zabave.

Mislimo si, da se vrši umor, kakršnega nam je predložil gospod Tucič v zadnjem dejanju svoje igre, na kaki cesti ali sploh na kakem nam pristopnem kraju. Kaj bomo storili? Če smo pogumni, bomo skočili tjakaj ter napeli vse svoje moči, da iztrgamo morivcu iz rok nedolžno žrtev; če pa nismo pogumni, ali če vidimo, da bi bila naša pomoč sploh prepozna, bomo bežali, kolikor nas bodo noge nesle, od strašnega prizora. Tako bi storil vsaj vsakdo, ki ima nekoliko srca! V gledališču pa naj trpimo, da se nam kaj takega nudi? Sicer je zvršil gospod Isemann jako diskretno svoj posel, in tudi Fedja je umrl na odru jako diskretno, toda to spet ni naturalistično in gotovo ni po intencijah gosp.

pisatelja . . . Šestleten otrok se ne zadavi kakor mlado mače, in kako bi se celo to borilo za življenje! Mislimo si torej, da se umor zvrši prav po pravilih moderne igravske umetnosti — fiziološki resnično. Kdo bi zdržal to? — Zdaj nedostaje samo še, da nam spravi kak pisatelj na oder prizor, kako nezakonska mati zadavi svojega novorojenčka; tudi v tem činu bi bilo dosti tragike, toda . . .

Kaj zahtevamo torej? Naše mnenje je to: Ako si je hotel gospod pisatelj od vseh koncev, ki bi jih bil svoji drami lahko dal, izbrati že najstrašnejšega, potem naj bi se grozno dejanje vsaj ne vršilo tako neposredno pred našimi očmi; deček bi lahko utekel v drugo sobo, in tam naj bi se zgodilo, kar se mora zgoditi, ali pa, ako naj gledavec od tega že vsekakor nekaj vidi, naj bi Ivan Fedjo zadavil v njegovi postelji, kjer ostane najgroznejše očem lahko prikrito. Čim več se v takih stvareh pripušča domišljiji vsakega posameznega, tem boljše je; vsakdo naj vztraja v svojih mislih pri strašnem dejanju, kolikor mu to dopušča njegova narava, njegova čud . . . V Ibsenovi »Divji raci« vlada med očetom in hčerjo isto razmerje, kakor v Tucičevi drami med očetom in sinom. Tudi ondi mora otrok s poti, ker se je Ibsen najbrž bal, da bi bil drugače konec njegove igre premalo dramatiški; a kako je znal Ibsen to narediti, kako lepo je vse to napeljal! . . .

Dne 8. decembra l. l. in dne 1. januarja t. l. se je igral po dolgem premoru spet enkrat Linhartov »Matijček«, igra, ki mora spričo svojega pomena za naše slovstvo budit vsakemu rodoljuba najprijetnejše zgodovinske spomine.

Svetopisemska igra »Jožef v Egiptu« F. E. Vetterleina, katero je v slovenščino prevedel znani pisatelj Finžgar, in katero so igrali dne 3. in 6. januarja, nas navzlic temu, da se nam nudi v nji prilika, spoznati Egiptovskega Jožefa od popolnoma nove strani, to je kot ljubimca in srečnega ženina, ni mogla zanimati posebno. Putifarko smo imeli za bolj demonsko žensko, nego se nam je predstavljala ta večer. Na smeh nas je silil Putifar v tistem trenutku, ko s tako vidnim veseljem pove Jožefu, da mu je žena že umrla . . . Za odrasle bi morala biti ta igra vsekakor prirejena drugače, nego je, a za mladino že taka, kakršna je zdaj, ni prav pripravna, ker se toliko oddaljuje od svetopisemske povesti, da se otroku lahko razprše one iluzije, katere si je ustvaril v svoji mladi domišljivosti o svetopisemskih zgodbah.

Dne 15. januarja je imel zaslužni režiser, igravec in učitelj dramatiškega društva, gospod Inemann, svoj častni večer. Predstavljali so Schillerjeve »Razbojnike«.

Opernih predstav smo imeli v gori označenem času petero: 21. decembra so peli »Trubadurja«, 26. decembra »Marto«, 30. decembra »Aido«, v kateri je ta večer nastopila odlična hrvaška umetnica in primadona zagrebškega gledališča, gospa L. Brucklova, 1. januarja »Traviato«, a dne 5. januarja spet Parmovi skladbi »Staro pesem« in »Ksenijo«.

Nova Iskra. Namesto »Iskre«, ki je prestala izhajati, je izšel v Belgradu nov srbski ilustrovani list: »Nova Iskra« v veliki četverki. Lastnik in urednik ji je Rista Odaevič. Naročnina se pošilja »Parni radikalni štampariji« v Belgradu, Knežev Spomenik, br. 7. Naročnina znaša 10 fl. ali 20 frankov v zlatu za inozemstvo. — Prinaša pa različne leposlovne članke in življenjepis Stojana Novakovića. V listku so zaglavja: Naša pisma, kronika, nauka, književnost, umetnost, razno, bibliografija. — »Nova Iskra« prinaša v prvi številki lepo vrsto slik srbskih umetnikov.

Pismo pokojnega notarja dr. Jerneja Supanza iz l. 1846.¹⁾

Paris 9. Septembre 1846.

Carissime!

Wer sagt es mir, was doch im Schalle
des Posthorns, in dem muthigen Knalte
der Peitsche für Zauber liegt! und im Brausen des Dampfzuges —.

Fortsetzung des Briefes an Mr. Zhop.

Am zweiten Tage meiner Ankunft in Paris nahm ich mir Privat-Wohnung Rue Richelieu la place Louvois, an dem am 13. Jänner 1820 der duc de Berry als er aus der Opera ging vom Louvel gemeuchelt wurde; wir haben 2 Zimmer und Einen Salon mit der Aussicht auf eine herrliche fontaine und zahlen per Tag 5 Frances. Das Theater wurde nach der Ermordung demolirt, eine Capelle errichtet an deren Stelle später die erwähnte fontaine erbaut wurde die vier Hauptflüsse Frankreichs darstellend; vom früh Morgens bis 5 Uhr Abends besch ich ununterbrochen die Merkwürdigkeit, mach Ausflüge in die Umgebungen von Paris, besch die königl. Lustschlösser; um 5 Uhr wird dinirt, verschieden bei Vefour die Person 5 fr. — bei den trois freres provinceaux die Person 13 frs. Café Anglais 7 frs.; dann wird ein Spaziergang in die Champs-Elysées oder den Palais royal oder die Boulevards des Italiens gemacht; endlich begeben sich in irgend ein Theater, deren es über 33 gibt. — Neue Stücke die viel Aufsehen machen sind: Theatre du Vaudeville »Les chansons populaires de la France«; Th. du Gymnase dramatique »Clarisse Harlowe«, Hauptrolle meisterhaft ausgeführt par Mademoiselle Rose Chéri; Th. de la porte St. Martin »Docteur noir« meisterhaft gegeben, es kommt unter andern die Erstürmung der Bastille vor; Theatre d'Ambigu-Comique »Le marché de Londres«, ferner habe ich die Theater de palais royal, Theatre francais, den Hippodrome, den Cirque-Olympique, das Th. de Varietés, die grande Opera, die Opera Comique besucht. —

Tud enga Kranza fim naidel rojen is Lubljane, der jetzt in Paris viel Aufsehen macht, durch seine musikal. Compositionen den Mr. Miheuz er hat schon sein 42stes Werk herausgegeben, man reißt sich nach seiner Aussage in den Salons um ihn. Talent hat er auf jeden Fall wenn nicht zum Componiren, koku se sna dobro bahati und dazu gehört auch Talent. Ich will Dir in Kurzen die Route, die ich gemacht angeben. Von Wien über Linz Passau nach Regensburg, besah die Wälhalla etc., von da nach Nürnberg reich an deutscher Kunst, und selbst der Typus einer alt deutschen Stadt; von da nach München das in Paläste und Kunstkabinete umgewandelt worden ist, von da nach Augsburg Lindau am Bodensee, von hier machte ich einen Ausflug nach St. Gallen in der Schweiz, zurück nach Constanz von da nach Schaffhausen zum Rheinfalle, einen Ausflug nach Zürich zur Tagsatzung, von dort über Basel nach Straßburg — von da nach Mannheim und Karlsruh in die Kammer der Abgeordneten, über Heidelberg nach Frankfurth von da nach Mainz den Rhein hinunter nach Coblenz, Bonne Düsseldorf, zurück über Köln nach Achen, Lüttich, Mecheln, Löwen nach Brüssel von da eine Excursion auf das Schlachtfeld Waterloo dann nach Antwerpen von da nach Paris. — Den 10. Sept. reise ich über Ostende

¹⁾ To pismo pokojnega notarja dr. Jerneja Supanza, poslano iz Pariza rojakom, med njimi tudi Čopu, nam je drage volje prepuštil v porabo g. stotnik Fridolin Kayčič, kateremu s temi vrsticami obenem izrekamo toplo zahvalo na izkazani ljubeznivosti.

in den Haag, ferner Amsterdam und nach Besichtigung Hollands nach Hamburg und von da aus durch Deutschland, wahrscheinlich Berlin Dresden Prag nach Wien wo ich den letzten September einzutreffen hoffte. Alle herzlich grüßend ahbe ich die Ehre zu verbleiben

Euer (deiner u. Zhops)
aufrichtiger Freund
Dr. B. Supanz

Od »Podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju« smo prejeli »Deseto letno poročilo«, iz katerega ponatisnemo tu v opozoritev in izpodbudo narodnjakov-dobrotnikov sledeči:

Oklic slovenskemu občinstvu. Daleč od domovine, v tujih mestih je primorana naša visokošolska mladina tešiti svojo žejo po višji dušni izobrazbi — naša mladina, »naša nada in naš ponos« — naša bodočnost. S kolikimi vsestranskimi težavami se mora boriti slovenski dijak v tujini, ve popolnoma samo oni, ki je prestal isto borbo. Od vseh pravic odrivan, preziran od kolegov gospodujočega naroda kot vsiljivec, brez moralne podpore od faktorjev, ki bi mu jo morali nuditi, je slovenski visokošolec tudi gmotno v veliki večini navezan sam nase in na dobro srečo. Koliko dragega časa, zdravja in energije se mu pogubi v skrbah za vsakdanji kruh! Koliko idealnih načrtov mora pasti samo vsled materijalnega pomanjkanja! In koliko mladih duš plače za temi prekrižanimi načrti!

Slovenci, ne pozabite svoje mladine, ki sedaj še nima v domovini ognjišča prosvete, ob katerem bi se zbirala z navdušenjem, in katerega hrepene pričakuje. Ne pozabite te naše sadike na tujem, gojite jo s požrtvovalno ljubeznijo — njen sad bo trgal narod!

Podporno društvo za slov. visokošolce na Dunaju ima lepi namen, lajšati bedo naših dijakov, ki študirajo na dunajskih visokih šolah. Z veliko vnebo je deloval odbor s pomočjo občinstva vedno v dosego te svrhe. Letos pa se je število prosivcev izdatno pomnožilo, in pokazalo se je, da dosednji zneski več ne ustrezajo potrebam podpiranih dijakov. Podpisani odbor se zato obrača do vseh slovenskih mladino ljubov z nujno prošnjo: Spominjajte se naše vedeželjne visokošolske mladine, spominjajte se podpornega društva za slov. visokošolce na Dunaju ob vsaki priliki, zbirajte zanje pri vseh shodih in sestankih — vaša je hvaležnost slovenske mladine in zavest, da ste pripomogli mnogemu vzoru do uresničenja!

*Odbor podpornega društva za slovenske
visokošolce na Dunaju.*

Corrigendum. V februarški številki »Zvonovi« se mi je v članku »Hrvaški Salon« na strani 131. vrnila pomota glede števila hrvaških slikaric, zastopanih v »Umetniškem domu«. Ne dve dami, ampak šest umetnic je bilo razstavilo umotvore svoje.

Aškerc.

